

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Mauritii Gudeni Historia Erfurtensis Ab Vrbe Condita Ad Reductam

Gudenus, Johann Moritz von

Erfurti, 1675

Historiae Erfvrtensis Liber III.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11903

HISTORIAE ERFVRTENSIS LIBER III.

Multa haectenus pro libertate
 Reip. ampliandâ, † nec pauca *Felicitas Erf-*
 cum Moguntinae Sedis injuriâ *fordiae a-*
 peracta sunt, ast jam illi, qui *dulta in ca-*
 occupatae Civitatis vires ad se traxerant, *sum incli-*
 veram libertatem ignorantes, consiliis *nat impera-*
 malèsanis florentissimam Urbem dejiciunt. *tium culpae*
 Haec sunt tempora, quibus casum suum,
 & concatenata mala imputare Erfordia *Dietherus*
 possit. Extincto Adolpho Dietherum † *Adolpho*
 in ArchiEpiscopatu suffectum retuli, sed *infectus Cae-*
 quem Fridericus Caesar, ipsius summi *sari ingra-*
 Pontificis, Electorum, & Principum in- *tus.*
 tercessionibus spretis, (a) investire de
 Regalibus Electoriis renuit. Hoc turbidum *In turbidis*
 † erat, in quo cum piscari vellet Erfordia, *Moguntiae*
 viperam extraxit. Caesaris partes ample- *rebus pesca-*
 cti necessarium videbatur, si Moguntiam *ri vult Er-*
 excutere vellet, non tamen initio aperte *fordia.*
 resacta. * Sed cum Fridericus Erfurten- * *MCCCC*
 sibus suppetias militares indiceret, illi † *XXVIII.*
 Dietherum compellant. (b) Inaudita haec *Caesari se-*
 jussa *quelã negat*

K 4

(a) Serarius in vita Dietheri.
 (b) Extant litterae in Archivo Moguntino.

expe
 milli
 orbun
 tusque
 integra
 eligi
 is finis
 è indi
 ivitati
 elmus
 us Co
 liis, &
 ates e
 on Ca
 sed ali
 genere
 e antea
 ca va
 voca

STO

jussa Cæsaris esse, præclaram sæpè, at
 sub Moguntia vexillis, nunquam seor-
 sim operam se suam Imperio navasse, se-
 parari à Sede Erfordiam nec posse, nec
 velle. Curaret Dietherus, ut ab innova-
 tionibus Cæsar abstineat. Archi Episcopus
 æqua Urbis postulata agnoscit, subdi-
 tam esse Civitatem, & juramento Sedi
 adstrictam, proinde ab ea non distrahen-
 dam, horum allegatione se Cæsari satisfac-
 turum. Non latuerat Fridericum Erfor-
 diam Moguntini Electoratûs Urbem esse,
 se, verum amulationem Dietheri conatus
 ille spectabat, maluitque postea Cæsar
 hæc arma Civitati remittere, quam desu-
 per salutare Dietherum. Nihil † iste non
 molitus, quo hunc affligeret. Henricum
 (a) juniorem Comitem de Schwarzen-
 burg, & Saxonie Principes instigat. *
 Ille superiorem Eichsfeldiam, Heiligen-
 stadium, & arcem Rustenberg, hi inferi-
 orem, & in ea Duderstadium occupant.
 Civitas est Eichsfeldiæ præcipua, licet an-
 tiquitas & Regiminis Sedes metropoliti-
 tulum Hagiopoli dederit. Nomen à Du-
 done, qui comes & conditor perhibetur,
 habet. Vicinæ plagæ commercia, &
 gleba pinguior, rerum sufficientiam adji-
 cit: non ibi curiosa suppellex, non luxus,
 sed germana integritas, sprete volupta-
 tates, inopiam & mille mala proscripte-
 runt.

*Cæsar Fri-
 dericus Co-
 mites &
 Principes in
 Moguntini
 incitat.
 *MCCCL
 XXIX.*

(a) MS. Chron. Erfurtense. Rivander & alii in Chron. Thuring.
 hoc & sequenti anno.

runt. Cives ex hordeo, tritico & lupulo cerevisiam coquunt, istius Regionis optimam, ea omnem viciniam majorem cum proventu intruunt, quod aquæ, vel æris beneficio, ex modicâ polentâ magnam Zythi copiam braxent. Incolæ ad res suas admodum attenti, manibus & linguâ à superiori Eichsfeldia discrepant, ac magis ad mercaturam & Brunswicensem Genium accedunt, nisi quod, ut solet, peregrinatio in aliis mores flectat.

Ad ista inter spem & metum hærebat Erfordia, tutior, quod & ipsa Dietheri æmula esset. Continuo ÷ eam Cæsar ab illius obedientia retrahebat, nec Electoris titulo dignabatur, sed Dietherum de Isenburg appellabat. Civitas captandam occasionem rata, ÷ parituram se Cæsaris mandato respondet, (a) verum sine legibus & judiciis civilem societatem non duraturam. Igitur Senatui jura Sedis indulgenda. ÷ Personam Dietheri, non Moguntiam ira Friderici persequebatur, sic ergo annuit Cæsar, ut ille quidem, non Sedes pati videretur: favor Archiepiscopatus prætenditur, administratio Regalium & Electoralis Jurisdictionis in & extrâ Urbem Senatui defertur, ut jurium horum vivo Diethero Sequester esset. Eo autem vel Cæsari conciliato, vel mortuo, futuro Archiepiscopo de Electoralibus Eminentiis investito, cum fructibus perceptis

II.

*Erfordiam
ab obedientia
Sedis a-
vocat.*

*Civitatis re-
sponsum.*

*Jura Mogun-
tina defe-
runtur Se-
natui, quo-
ad vivet Di-
etherus.*

(a) *Superbis omnibus documenta in Archivis supersunt.*

restitueret. Frenum equo feroci creditum,
Senatus abu † Inescata Civitas Imperii deliciis omnia
titur Seque- ex libidine agere, Moguntinos Officiales
stro. persequi, jura Sedis, monumenta, acta
 * MCCCCL sibi vendicare. * Dietherus ad hanc Ci-

XXX.

Electōr du-
plici scrip-
to causam
suam tuetur

vitatis insolentiam ex justo m̄ore dole-
 lebat, & acrius affligebatur, quod malo
 remedium deesset. Inimicus Cæsar, Sa-
 xones invidi, horum favore Matrem filia
 impunè repudiabat. Elector † cum all-
 ter non posset, duplici scripto Moguntia
 Superioritatem publicè vendicat, (a) ac
 postquam discrimen cum Cæsare, suamq;
 innocentiam, simul, quod iis se Civitas
 immiscuerit, querelas attulisset, Erfur-
 tum in dominio, & proprietate Sedis, et
 jusque patroni S. Martini à multis jam sæ-
 culis fuisse demonstrat, superioritatem in
 Erfordiam, jurisdictionem cum omni ef-
 fectu ArchiEpiscopo Electori competere;
 nil se quidem de libertatibus, & privilegi-
 is, quibus cives à Sede gaudent, diminu-
 tum, sed potius confirmata velle. Er-
 furtenses † à superioritate Moguntina
 Urbis libertatem extinguere credentes, vi-
 cissim calamum stringunt, & affixis ad
 Cæsarem, Electores, Principes literis Ci-
 vitem suam nobile Sedis Moguntinae
 membrum fatentur, ast omnimodam su-
 perioritatem Electori negant. Eximia
 quædam Jura Senatū independentem à
 Mo-

(a) Extat tam hoc scriptum, quam Erfurtensium ei appositum, utrum-
 q; Typis vulgatum.

Moguntia habere, partim accepta à Cæsaris, aliis ab Urbis natali huc derivatis. Longam deinde seriem eorum subnectunt: retineret prærogativas suas Elector, sed & Civitatì suas relinqueret, separatas pactis, consuetudine, imò locis. Elector † ne quid in concordia favorem omisisse videretur, fratrem suum, (a) qui de antiquissima subjectione Senatum morderet, ablegat. Conventus in Monasterio S. Petri instituitur, † hortatur Legatus, ne desertis majorum institutis à felicitate illorum deviare. Fortunam in obsequiis habuisse Erfordiam, quamdiu Moguntiam suspexerit. Vanum esse libertatis sue ab eo timere, à quo eadem fluxerit, nihil minus filie, quam servitutem Moguntiam intendere, eandem superesse Matrem, quæ dum filiam obsequentem amat, liberam velit; licentiam esse, quam adversetur. Ast cum hæc, non ut publicum, ita privatum cujusvis bonum promoverent, frustrà suadebantur, & Electoris frater infecta re discessit. Civitas ut seditionis notam dilueret, lædi se novis Dietheri postulatis queritur, † ac multis eum coram Cathedrali Collegio defert: molimina Dietheri non Urbis tantum injuriam, sed & ignominiam Capituli respicere, sine cujus assensu cum magni quid Archiepiscopus frustrà agat, in his cum præcipuo Electoratûs membro litibus, solo pertinaci genio ductore processisse: rogare se, vellet Capitulum, nobiles ac

*Electoꝝ per
legatum ur-
bis obedi-
entiam sollici-
tat.*

*Legati Ora-
tio.*

*Erfurtenſes
reddere E-
lectoꝝem in-
viſum Ca-
thedrali ca-
pitulo co-
nantur.*

(a) MS. Chronicon Petr.

Urbes Electoratus Francofurti convocatis his se iustitiam causæ probaturam. Capitulum insolentis postulati iniquitatem exprobrat, de Cætero Erfordiam ut potissimum Electoratus membro agnoverim majores, sic se deinceps habiturum, membrum imperia Capituli expectare, non proprium affectare Dominatum debere.

III.

*Dietherus
Albertum
Saxonie E-
lectoris filium
coadjutorem
assumit.*

*Ingratum id
Erfurten-
sibus & cur?*

Prudenti consilio Dietherus † contra tot pericula Sedem Moguntinam Alberto fulcivit: erat is Ernesti Saxonie electoris filius, ecclesie Metropolitanæ Canonicus, magnarum virtutum & spei Adolescens, annos natus septendecim. Hunc administratorem à Sixto Papa IV. consentiente Capitulo impetravit, eundem huic Urbi provisorem, sicut & Eichsfeldiæ nominaverat, erfurtenibus multum reluctan- tibus, cum prius Vinariæ in eum consensissent. Est illa dignitas eadem cum Vice- dominatu, sed cum hic sit humilior, quam ut hereditario Domino tribuere nomen valeat, Cathedrales Domini summæ rei erfurtensis providere, quam agere vices dici maluerunt. Subsiderunt nonni- hil Saxonum animi, & restituta quieti Eichsfeldia. Sed † ingens hic erfurdia metus, auxit eum perperam actorum memoria, & profanati ad insolentiam Sequestri. Administrationem hanc successum spectare facile inferebat, nodosissimum autem oberrabat Capistrum, si
Prin-

Princeps Saxoniae rebus Moguntinis praesesset. Tempestive de remediis deliberatum, ne pericula consiliis majora fierent. Placuit tamen ex pacis & belli artibus praesidia petere. Amplioribus munimentis Urbem tutandam, ut non solum frequentissimum posset exercitum frustrare, sed, qui alter est munimentorum fructus, sola praevisa difficili expugnatione, & gravibus tunc plenam conatum hostis abstergeret, cum eo consuleret depopulationibus agrorum, incendiis & mille malis, quibus miles etiam invicta Urbe in innocentes saevit. Insuper abolitionem antea actorum, & compositionem litium cum Alberto quaerendam: primo autem munimenta coepta, tum quod postea fortiores, leges pacis amplissimas sperarent, tum quod non sine controversiis illa ipsa duci possent, sicque una conciliatione veteres, & novae sopirentur. Praecipuum tamen Urbi periculum est monte S. Cyriaci imminere videbatur: etenim vallum a monte S. Petri ferè ad radices istius excurrit. Primitus tamen validiora munimenta contra illum erigenda placuit, sed quaecunque illa, humiliora judicata sunt, quam ut propinquo monti resisterent. Testari Urbis annales, vix hostem nisi ab illo monte eam oppugnasse, qui hodie periculosior, postquam inventis in humani generis perniciem tormentis, subjecta propugnacula domare possit. Ergo praeveniendum hostem, tamen

Ex pacis & belli artibus praesidia quaerunt.

Mons S. Cyriaci munimentis urbis periculosus.

De eo consilia.

Scilicet de muniendo & S. Cyriaci monte.

Difficultates.

Prima fuit ipsum Monasterium.

Pro ejus translocatione Pontifici supplicent Erfurtenses.

& invincibili arce montem occupandum prævaluit hæc sententia. Melius creditur consuluisse, si à monte S. Petri continuò ad Carthusiam, secundum vetera urbis vestigia munitio ducta: sic enim minuta Bruleto Urbs adhuc amplissima, justo spatio recessisset à monte, nec infensissimo democratæ (quam præferebat Erfordia) castello indiguisset. Verum avaræ capacitati nihil demere audebant. Plures difficultates † & majores, quam præviderant, huic negotio se objecere. Prima in monialibus occurrit, (a) quarum cœnobium, villæ, agri isto in monte † fuerunt. Translocandæ illæ necessariò, quod arx in loco Monasterii extruenda esset. Nulla verò spes desuper ab ArchiEpiscopo impetrandi licentiam supererat. Igitur Sixtus IV. Pontifex ab legato ad eum Henningio Gœdenio (b) Jcto, & Marianæ Ecclesiæ Canonico, aditur: † esse Civitatem hanc amplitudine opum, & potentia illustrem, ob hoc invidiæ multorum expositam, ut incolumitati suæ munimenta ponere jubeant præsentia mala, ingentes in eam sumptus se, majoresque jam fecisse, dum vastissimam Urbem persequi milliare Germanicum vallo, fossis, &

(a) Documenta hac de re in Archivis, Moguntino, Erfurtensi, imò haud dubiè in Pontificio & Casareo & Saxonico supersunt.

(b) De hoc Gœdenio plura infra in motibus civilibus, Epitaphium ejus ex aurichalco fustum extat in Ecclesia Mariana.

curribus cinxerint: incassum omnia, nisi
 si mons S. Cyriaci, qui mœnibus immi-
 net, positus in eo munimentis hostibus a-
 dimatur. Sed esse in eo moniales S. Bene-
 dicti, quæ propè Basilicam B. M. Virgi-
 nis in colle Severiano quondam habitârunt,
 ab Adalberto ArchiEpiscopo, (a) cum il-
 lum muniret, huc translatas. Istarum
 Cœnobium in arcem muniendam; id esse
 cujus licentiam à Sanctitate sua peterent.
 Citrà illius injuriam privilegium fore: in
 ipsa Urbe tutiori loco, magisque conveni-
 enti Monasterium aliud se Virginibus ex-
 structuros. Pontifex † nec Moguntino,
 nec aliis, quorum interesse poterat, au-
 ditis annuit Erfurtensum precibus; con-
 festim hi, & inopinato munitores immit-
 tunt. Interim etiam Cæsari supplicat.
 † Non longis ibi allegatis opus, sed innu-
 isse sat erat, in Moguntini æmulationem
 fieri. Igitur & is in Cyriaciburgum ple-
 nissimè consentit, insuper se contra viola-
 tores protecturum spondet. Impetratâ
 † Pontificis & Cæsaris permissione celeri-
 ter pergunt. Monialibus † Cœnobium
 aliud ad radices Petrini montis, ubi Ori-
 entem spectat, erigitur, commodus erat
 situs, quod templum S. Andreae non pro-
 cul esset, id quod fornicibus suprâ plateam
 jungunt, inque iis Virginibus Chorum
 exornant. Castellum † in figura qua-
 drata munitur, undique densissimis muris

*Pontifex
annuit.*

*Cæsar etiâ
consentit.*

*Munitio ce-
leriter con-
ficitur.*

*Moniales
transferun-
tur.*

*Descriptio
novi Castellâ
S. Cyriaci.*

am;

(a) *Supr. lib. I. n. 10.*

ambientibus, quibus versus planitiem vallum incumbit, alibi proclivitate montis, & solo muro tutum. Ubi excurrit in angulos, solidissimæ turres locantur, attemen duæ illæ quæ latus versus Urbem defendissent, cœptæ quidem sed perfectæ non sunt, eo quod ibi à Civitatis vallo propugnari valeat, nec contra Urbem, secus hostem muniendum censuerint.

IV. Munitio- nem suæ domus arcem erigi, ille Jurisdictionem utramque lædi queritur: abactas moniales, extractum castellum, illud sine ArchiEpiscopo, hoc sine Principis consensu fieri non debuisse. * Mox adfertur fama † Dietherum dysenteriâ extinctum. (a) Temperavit nuncii lætitiâ, † quod Albertus successor esset. Actum videtur de Erfordiæ licentia, Patre in Saxonia filio Moguntiaë imperitante. Sed nihil tam necessarium, quod decursus temporis non dirimat. Interim humilitate potentiores mitigant Erfurtenses, & ambiunt Ducem Wilhelmum Vinariensem, fratris Ernesti sæpè contrarium, simul Alberto omne obsequium per Legatos offerunt: † multa hæcenus contra veterem necessitudinem inter filiam & matrem intercessisse, nolle se defensionem eorum suscipere, sed fateri, dissidio inter Cæsarem & Dietherum, secutoque Sequ-

(a) Serarius in Diethero & Administratore Alberto.

stro in ArchiEpiscopatus injuriam interdum se abusos. Veniam mereri agnitionem erroris. Vellet Elector diem & locum indicare, ubi selectis Moguntia & Civitatis juribus a vitam fidelitatem sponderent. Albertus † Amerbacum suam Urbem in Sylvâ Ottonianâ sitam nominat; adsunt Erfurtensium Deputati. Elector Bertholdum Hennebergiæ Comitem, Cathedralis Ecclesiæ Decanum mittit. * Felicititer † omnis dissensio aboletur articulis concordia in publicum instrumentum redactis (a) Civitas Moguntinum pro vero Domino hæreditario, Sedem pro donatrice suorum privilegiorum agnoscit, seq; secundum pacta & consuetudines obtemperaturam, liberum Electorali judicio cursum, Ecclesiasticam, & ArchiEpiscopaliū Officialium immunitatem intactam fore promittit. Gera fluvius Electorali Jurisdictioni immediatè relinquitur. Lanariis, pistoribus, & cæteris, ne ulibi, nisi in tabernis Electoralibus venditent, mandatur. Vicissim Elector privilegium de non retentando civem in causis civilibus per ArchiEpiscopatum, & alia gratiosissimè concedit. Temeritatem vero muniti † Cyriaciburgi, & quod Diethero insultasset, multâ quadragies mille florenorum Civitas luit, eâque demolitionem redimit. Dum hæc ita Moguntia & Amerbaci tractarentur, simul Vinaria cum

*Amerbacæ
tractatus
indicuntur.*

* MCCCCL
XXXIII.
*Concordatæ
Alberti.*

*Erfurtenses
multantur*

L

cum

(a) *Exstat in Archivis.*

Occultè simul cū Saxonibus agunt Erfurtenses. Protectionē Saxonicam subeunt. cum Saxonibus actum est. † Occultè ibi adversus Imperium, quod Amerbaci tentur, se muniunt Erfurtenses, fufisque ingentibus pecuniæ summis, & † promissis mille quingentis aureis in singulos annos protectionem Saxonicam emunt. Pacta hæc eodem die, quo Amerbacensis subscribuntur: idque astutè: nam si istis prius roborata, temerarius ille protectionem alienam subeundi ausus omnem concordiam cum Moguntia præpediisset, dilata verò protectio, postea reddita fuisset difficilior, Saxonibus alienos subditos, novissimè Domino conciliatos, in protectionem recipere non audentibus. Hac arte Moguntiam inter & Saxones invidia refuscitata, dum hi prætendebant, quod illa

Moguntinus à legibus protectionis exceptus. negabat. Exceperant tamen Principes † Pontificem Romanum, Cæsarem, & Moguntinos Electores, quod contra illos Civitatem protegere nollent, hæc vicissim auxilia Saxonibus promiserat, eosdem

Ægrè traelatus cum Saxonibus fert Moguntia. Mülhusiam & Northusiam à legibus fœderis eximens. Ægerrimè tulit hoc fœdus † elector, ac passim de iniquitate rei conquestus: Civitas ut mitigaret culpam, legem hanc protectoriam non Urbem (a) sed pagos solum Civitatis respicere prætendit, qui extrà eam hinc inde siti cuiusvis injuriæ paterent, hos adversus violentiam protectione potentioris, & ergà ipsos protectores sanctitate fœderis muniri de.

a) Extant hujus excusationis literæ.

debuiffe. Nihil hifce apud Albertum agebatur, † fed cujus præmatura mors (a) *Albertum moritur.* omnia invertit. *V.*

Post hanc prifinos animos affumpfit erfordia, neceffitudine Saxonum, & Moguntia cum Alberto extinctâ, & stabilitâ protectorio fœdere invidiâ. Nil Bertholdo fucceffori de rerum agendarum peritiâ deerat, noveratque jam technas erfurtenfium ab Amerbacenfibus actis, quibus ab Alberto fuerat præfectus. * Cum ad † collectas Imperii tertiam electoratûs quotam conferre nollent, ipfe Cæfareâ fententiâ coëgit. * Senatus civibus gravis omnis generis onera adinvenit. Præcipuè panis & potui vectigal indixit, nec in molendinis, nifi emptâ prius licentiâ, frumenta admittebantur. Prohibuit Archiepifcopi Sigillifer, ne Cleri molendina tefferas Senatus attenderent, fed cuicumque venienti operam impertirentur. Petrenfis (b) Abbas potiffimum detrimenti paffus, vectionem brasii longo tempore intermiffit.

Supererant † & cum Saxonibus tricæ: nec enim hos minus erfordia quam Moguntiam oderat, aut metuebat, hac jure illis potentiâ invifis. * Igitur ut Saxonnes placaret, de controverfiis aliquibus fopiendis Vinariæ conventum eft. Præcipu-

VI.
Lites Erfordie cum Saxonis de re nummaria.
* MCCCXXVII.

L 2

(a) Serarius in Alberto Administratore.

(b) MS. Chronicon Petr.

cipualis (a) de re nummaria propositum. Illi suam monetam ab Urbicis repudiari queruntur, cum tamen commercii & situ ita conjuncti sint, ut idem nummus, idem utrimque valor esse debeat. Hi necessitatem communis rei nummariae fatentur, verum non suam sed monetarum culpam grave commercii remedium eligi. illos postquam novae cujusdam monetae nummi ex arario in provinciam, & regiones expositi sint, eorum valorem cunctis novis minuire, non quod his plus addant argenti, sed aliis tantum commatibus signent, postquam in vulgus iverint, eidem exauctoriationi subjiciendos, sicque evenire necessarium, ut cum minuta ista moneta primo omnium in Urbe confluat, haec in istius abrogatione ingenti damno afficiatur. Id esse, cur cives nummos in primo valore acceptare formident. Conventum igitur ad rei nummariae consultationes Civitas vocaretur; nec sine illius praesentia mutaretur valor; vicissim nummi Saxonici in Erfordia boni & sancti essent. Pergunt Saxones Urbem delinire, utque majesta-

*MCCCCXVI. *Ludi equestres habentur.* *Descriptio arenae.* tem suam, & fortitudinem ostenderent, * ludos † equestres (b) ac torneamenta sumptibus & Pompâ Regali exhibent. Arena, ubi forum glastarium latissimè patet, † sternitur, atque contra spectatorum impetum tignis undique circumdatur, per

(a) Conventus hujus recessus in Originali extat.

(b) Anon. MS. Chron. Esur.

per singula tamen latera in aditum aperta. Senatus versus rivulum subdiales ambitus quatuor, ut alter altero esset altior, in longitudinem centum pedum crexit. Superior Senatoribus, alter nobilibus Urbis, & Principum, horumque officialibus, duo humiliores civibus, & Ducum famulis destinabantur: Ipsum Theatrum Frideri Electoris, ejusque fratris Joannis nomina & arma exhibebat. Decem septimanis hujus circi magnificentiam labor assiduus perfecit. Sextus dies Julii festivus dicitur: pridie Saxones cum ducentis armatis adveniunt, octodecim Comitibus, pluribusque nobilibus stipati. Ingens ornatus equos, arma, viros decorabat. Altero die priusquam ludos inirent, Numini sub Missæ sacrificio in æde B. M. Virginis devotionem persolvunt, sumpto deinde prandio ad arenam, erectis lanceis, ordine decoro equitant. Senatus, † ne securitas Urbis, congregato ad publicum gaudium populo, proditionis aut tumultus periculo exponeretur, plateas catenis, positis ad quamque vigilibus, occlusit, auxit etiam Cyriaciburgi præsidium, vallo- rumque custodias, turmas insuper armatorum civium hinc inde in Monasteriis, & ubi vacua ædificiis spacia multitudinem caperent, disposuit. Ad ipsum spectaculi locum Erfurtenfis Capitaneus cum octuaginta equitibus, & quingentis bipenniferis in principum honorem, & urbis tu-

*Senatus in
hoc concursu
pro securitate
publica cura*

*Ipsius pugnae
descriptio.* telam stetit. † Principes, & Comites
octodecim Cataphracti pugnam hastis
prelongis incipiunt, ita ut singuli cum singulis
duellarent. Non tamen inter se Principes,
ne virtutis æmulatio in fratribus in-
vidiam gigneret. Ubi vel impetu fracta
esset hasta, vel proximitate inutilis, a-
cinaces nudantur, seque invicem, sub cata-
phractis tuti, excussissimis ictibus petunt
alter alterius ictum elidit, suum geminat,
omnesque artes tentatæ, quas tutela sui,
vel hostis offensio docebat, extremo im-
petu se urgentes ab intervenientibus sociis
separabantur. Insignia pugnantium ex
ordine ad arma Principum suspensa. post-
quam ita bini post binos severissimi furoris
imaginem exhibuissent, in duas phalan-
ges ab invicem secedunt, mox præcipita-
tis in in cursum equis altera alteram invo-
lat, ac sicut antea duellando, ita tunc
turmatim certatum est. Solis radii nullis
nubibus excepti ferreis thoracibus arden-
tius incumbabant, ut sub cataphractis
persistere grave esset. Præter æstum, tot
horarum impetu laborem augente. Se-
cessum igitur ex arena, ac solennis pom-
pæ ordine, præmissis tubicinibus, & Re-
galibus tympanis, ad hospitia rever-
sunt. Deponuntur loricae, atque nonni-
hil Principes quiescunt, sumptâ postmo-
dum cœnâ curiam accedunt. † omnia
ibi fidibus & cantu resonant, ac ne quid
voluptatis deesset, filias suas & uxores,
for-

*Finis ludis
epulum &
saltus in cu-
ria inchoa-
tur.*

formâ commendatas, Senatores miserant, cum iis Principes choreas ducunt, omni comitatu sequente. Senatus domum ex adversa regione ad lupos, curiæ ponte junxerat, ibi hi saltus peracti. Interim in ipsa Curia Principum sumptibus epulum paratur: nihil vel quod auget delicias, vel demulceret Erfurtensium animos, omissum. Gravidus auro abacus, dapes omnis generis fructibus, & saccaro peregrinæ regiones instruxerant. Ipsi Principes de majestate sua, ad familiaritatis humilitatem descenderant. Continuata hæc festivitas aliquot diebus, donec prævio urbis applausu de re benè acta, Duces cum apparatu ad sua discederent. *MCCCCXCVII.

A nupero incendio templa denuò surrexerant, quibus de novis campanis providendum, & quoniam eâ, quæ è turri B. M. Virginis violentiâ ignis in cineres fluxit, majorem Germania non viderat, collecto iterum ære nova prioris æmula, † Major câpana Maria gloriofa funditur. & quæ famam ejus continuaret, per Eccardum Kempensem funditur. (a) Prodiit ingens æs campanum, ducentis septuaginta quinque centenariis grave: mox per Archiepiscopi suffraganeum in Thuringia, Doctorem de Laspei sacratum, is ne operi admirando speciosum nomen deesset, Maria gloriofa benedixit.

Familiaritate Saxonum ausus civium in Moguntiam animati. Ut verò hæc info-

L 4

len-

(a) Anon. Chron. Erfurt. MS

VII

*Concordata
Bertholdi.*

*Iterum dis-
sensiones.*

** MD.
Edictū Ma-
ximiliani.*

*Difficilis ad
edendum
subditorum
numerum
Civitas.*

lentiam sifteret, diem indicit, quo recenter in controversiam tracta dirimerentur. Hinc ꝑ Concordata Bertholdi, quibus juramentum Senatûs, & civium renovatur. Cyriaciburgi munitio rati habetur, pluraque indulgentur, ut colligi facillè possit. Civitati fœderibus, & vallis munitæ multa conniveri debuisse, imperiales tamen collectas, quæ tunc indicebantur, & quidem tertiam ArchiEpiscopatus quotam libenter contulit. Ast mox iterum ꝑ dissensiones: (a) Senatus in gratiam avari mensuram vini minuerat: Non tulit Bertholdus civibus suis novum hoc onus imponi, severissimis igitur mandatis abolitionem imperat. Senatus tandem ægrè licet, mensuram pristinam restituit. * Maximilianus Cæsar, ꝑ quadrigeni subditi stipendiariû adversus Turcam alerent, per imperium edixerat, (b) Elector Senatui, numerum civium & subditorum ederet, mandat. Ille ꝑ propalare vires periculosam rem esse reponit, quam & Urbs & Electoratus celare debeat. Si civium & subditorum numerus, ac per hunc Reip. vires prodantur, cuilibet palam futurum, quâ potentiâ evertere Civitatem possit. Majori formidine ignota oppugnari. Elector metum intermitteri jubet, non propalari, quæ Domino creduntur, silentii fidem sanctam fore, missurum se

(a) Dicta Chronica & alia documenta publica.

(b) Ordinatio Regimini Anno MD. tit. von Soltner.

copias Cæsari sub Electoratûs vexillis, nec illum, quot Erfordia, Rhingavia, vel aliud Electoratûs membrum sustentet, indagaturum. Acquievit his Civitas, & postulatis Bertholdi se submitit. * Profusior erat Civitatis æconomia, quam ut annui redditus expensis sufficerent. Mutuæ hinc inde acceptæ pecuniæ, & cum iis usurarum onera, Novis ꝑ collectis civis onerabantur, carnibus, vino, panivectigalia indicta. Irritavit hoc Archiepiscopum, & subditos: hi novum onus, ille superioritatem suam invadi querebatur. Attamen Elector exoratus postea consensit. At non suffecit malo remedium, ideo in turbas & motus, quos dicam, erupit. * Georgius Comes Hennebergius per annum in hac Universitate literis incubuerat, (a) eum Academia Rectorem sibi præficit: refero hunc, non quod solo isthoc illustri Rectore conspicua fuerit Universitas; nam multos Principes, Comites, & Barones Rectorum Catalogus recenset, sed quod Spangenbergius ingenti falso Carnificem eum fuisse, Lutherum allegans, asserat, & feminarit calumniam in eos qui dicta ab aliis sine examine excipiunt. Lutherus sericarium fuisse textorem ait, pari calumniâ, quam & Universitatis nostræ matricula, & Coloniensis

*MDI.

Novas Se-
natus colle-
ctas impo-
nit.

*MDVII.

(a) *Catalogus Rectorum Universitatis Erfurt. editus à Dedekindo An. 1614. Spangenbergius Chron. Henneb. lib. 5. c. 44. Hoc de Rectore videantur scripta ab Universitate sub Apologia & defensionis nomine vulgata.*

niensis atque Argentoratensis, Cathedralis Ecclesiæ, quarum Comes iste Canonicus fuit, refellunt: ipse Spangenbergius alibi hunc Georgium Comitem agnoscit.

VIII.

Accessit aliud facinus, quod unâ cum superioribus ingentes postmodum turbas concitavit. Supremus plebis tribunus seu primus Quatuorvir Henricus Kelner imperialem præfecturam Kapplendorff (a) † octo millibus florenorum Saxonibus oppignoraverat, nec Senatu, nec civibus consultis. Illi arcem cum pagis occupant: nemo erat, qui increpare temeritatem auderet, imò nec querere licuit, quod ignorabat civitas, an vendita, vel oppignorata præfectura esset? * Non collectæ † nec vectigalia prodigæ dispensationi sufficiebant; fides insuper ruentis ad inopiam Urbis apud externos defecit. Ipsi civis precibus violentis ad credendum inducti; sed hæc omnia parum ad levamentum ad correctionem mali nihil conducebant. dum fons hujus, pessima reddituum administratio non emendabatur; eo miserum creverat, ut occultari amplius non poterat. Instabant creditores plerique potentes, hic Capitalis, alius usurarum, ille præterea causatorum sumptuum exsolutionem urgebat. Vacuo interim arario

*Kelnerus
clam Saxo-
nibus Kap-
plendorffii
oppignorat.*

* MDIX.
Onus æris
alieni urbi
premit.

a) Anon. Chronica Erfurtensia MS. & varia documenta publica in Archivis extantia hæc & sequentia abundè referunt.

frustrati, cives extrà Urbem passim infestant, capiunt, atque pignoris instar pro nomine retentant, postmodum suæ causæ iudices sub expensarum coloribus ad alterum tantum nomen extorquent. Senatus in angustiis trepidat, † utque miseriæ magnitudinem sciret, redituum & expensarum calculum reducit, reperitque istas ab his aliquot millibus superari. Videbatur necessitas omni consilio major, ac dum † eluctari non posset, communi desperantium more in votis altercabatur. † Pars ad communitatem civium rem deferendam censuit. *Senatum oneri imparem, tam immensa nomina solvere non posse: crescere in dies pericula & damna, quæ sin ulterius occultarentur, idem Senatui obventurum, quod domestica insentia celantibus, dum per momenta crescens malum impari ope extinguere conantur, usq; dum illud cum ædificii ruina semet ipsum ostendit. Reditus ordinarios expensis ^{minoris} majores calculum docuisse, de novis igitur obventionibus dispiciendum, quæ cum aliunde, quam de civium bonis accipi nequeant, æquum esse necessitatem iis manifestari, sed & collectas libentius suscepturos, si, quo consilio indictæ sint, resciant.* Alii † sanctissimo silentio involvenda omnia censuerunt: *Armis & numero potentem plebem, nec Senatui satis amicam, quem peculatus, & atrociorum criminum insimulet; solum Ducem abesse multitudini ad seditionem pronæ. Quod si æris alieni quantitatem opinione majorem intelligat, quanta indignatione, quibus conviciis Senatum sit petitura? nec Ducem de futurum, postquam multitudo publicè calum-*

*Senatus atrocitate
malè percussus hæsitat.*

Inter se disfidet.

Alii æs alienum civibus manifestandum censent.

Alii negant

nia-

niabitur. Nihilmoderati à concitata plebe sperandum. Quæ causa mali? cur debita contractum in vanum tumultuantibus demonstrandum, qui miseram omnem imperantium culpæ imputabunt. At quid Tribuni plebis cum tanta potestate Senatum arguerent, si necessitates publicæ pro remediis ad communitatem deferendæ? esse hanc civilis Societatis legem, alii imperent, alii obediant, nec his gubernandi potestatem subiciendam. Ipsum tempus monere periculum, eundem annum instare, (a) cum ante duo secula fatali motu plebs contra senatum cristas erexerit, ut hominibus, sic Rebus sua temporum climata periculis horrere. Igitur adversæ fortunæ, furoris excandendi occasionem haud præbendam: è curia petendum remedium, cui salutem suam Civitas commiserit.

Regens Senatus dum convenire non potest, reliqua collegia invocat.

Æs alienum ad populum defertur.

Neutra pars† alteri persuasit, divisus ergo regens Senatus, ex more Civitatis quatuor reliquos, nuperrimis annis curiæ functos, in consilium vocat, apertisque ararum necessitatibus, an ad populum hæc proremediis deferendæ consultandum proponit. Effecit † atrocitas mali, & consilii inopia, ut delatio ad civium communitatem pluribus votis decerneretur. Inducitur comitium, & ad congregatos per quatuor Urbis regiones cives delegati mittuntur: magno onere Civitatem premis, cuius levamen Senatus omni consilio habetenus quæsiverit, æs alienum esse quod urgeat, non suâ, nec fortè majorum culpâ, sed adversarum rerum violentiâ contractum: evacuari usuris ærarium, ut

(a) Vid. sup. Anno 1309.

expensis amplius non sufficiat, hinc annuè debita augeri, solâ morâ invalescere malum, atque tot ex alveis inundare Remp. quot creditores existunt. Igitur ut communitas vigilantiam Senatûs, & curam intelligat, ei aperiri necessitatem, & in partem sollicitudinis vocari. Vellent cives in medium cum Senatu consulere, quo tantum onus, priusquam Civitas succumbat, levigetur: Seligeret per singulos districtus Quatuorviros, concordia, & commodorum Civitatis amantes, his Senatûm æris alieni quantitatem ostensurum, cumque iis sedecim, quomodo Resp. è tantis angustiis extrahenda sit, deliberatum † murmure excepit hæc populus, ante vulnus acceptum deliberari debuisse, declinare malum prudentis esse, de remediis etiam fatuos ab eventu moneri. † Attamen singuli districtus, ut Senatus petiit, Quatuorviros elegerunt, prudentes & qui loqui, quod sentiunt, auderent iis, ut de nominibus cum Senatu consultarent, mandatum. At hi suscipere in se negotium detrectant: periculosam rem esse, cum potentioribus agere, quibus nunquam veritas impunè dicatur, quantis odiis irritandus sit Senatus, si culpas, & æris alieni causas accuratius indagarent? veruntamen pro patria, pro Reip. utilitate se pericula subituros, si communitas de omni damno caveat, & stipulata manu protectionem Sancta Fide promittat.

Ac.

*Plebs mur-
murat.*

*Eligit Ora-
tores qui Se-
natum ade-
ant.*

*Mandatis
instruit.*

*Senatus er-
rorem sero
advertit.*

*Emendare
studet.*

*Æris alie-
ni quantitas*

*Electorum
ad populum
relatio.*

Acclamatum † est à multitudine, Senatum audacter objurgarent, his tot millibus dexteris incolumes futuros, ne quid autem, nisi ex populi consilio Senatui proponerent, aut cum eo pacifcerentur, feminustissima quævis ad communitatem referrent, injunctum. Publicè hæc agebantur, & statim ad curiam delata, tunc † primum Senatus errorem consilii, quod culpas suas ad plebem detulisset, videbatur eratque deliberationum summa, quomodo adversus populum se muniret. † Placuit cunctando illius fervorem declinare, vehementes esse plebis affectus, sed breves, nec ulla re magis, quam mora remittere: Nihil diu urgeri, quod multi urgent. Simulatis occupationibus aliis, electos ad se vocare Senatus differt, at populus elapsis aliquot septimanis, moræ impatiens, suis, ut Senatum accedant, promissamque æris alieni designationem urgeant, mandat. Ascendunt illi Curiam, nuperrimi Comitii Senatum monent, ac mandata exponunt. Hic turbatus metu registra exhibet, † computatur æs alienum, & sexcentorum millium aureorum reperitur: attoniti ad hæc electi, populo se relatores ajunt. Die postero cives convocantur, ad quos electi: † Interpellasse se communitatis nomine senatū, & æris alieni quantitatem urfisse, adferre se talia, quæ meliora vellent, ac dolere quod tristi nuncio populum terrere debeant: Registra, matriculas sexcenta millia aureorum, quæ Senatus, populusq; Erfurtensis debeat referre. Liquidè

hæc debita esse, atq; creditorum annuam fidem triginta milibus emendam. Terror † primùm in silentio multitudinem continuit, postmodum murmura, & dissonæ voces, demum secuti clamores, omnia dira Senatui imprecabantur: non prædia sua, non bona tanto nomini sufficere; venditos à Senatu, non se modo, sed liberos, & nepotes, ad quos præsens ætas onus facultatibus suis majus transmissura sit. Electi plebem ab impetu † retrahunt: arduam rem esse, quæ non irâ sed ratione agi debeat: moneri Senatum de erroribus suis humiliter, ast non laceßiri posse, hoc rebellionem omnibus ætatibus adiosam redolere: delatores se populi desideria, si moderata committantur, ferocis tumultus clamores sine legatis ad curiam venturos. Mitigatus his plebis impetus, electis, † ut Senatui dolorem communitatis, referât injunctum: non pericula, non jacturam fortunarum ab obsequiis cives retracturos, obediens ad justa quævis imperia: sed miseram ærarii conditionem se dolenter percepisse, præstitas hæctenus frequentes collectas, vectigalia, de cibis, potuque redditus in fiscum delatos, & hos tamen ærarii necessitatibus non suffecisse, ut insuper tam incredibilis summæ debita contraxerit? fidem suam hæc superare, petere igitur, † Senatus ab annis triginta fisci rationes ederet, ut videret communitas, quorsum collectæ civium, & tot pecuniæ à creditoribus acceptæ pervenerint. Accedunt electi Senatum, & mandata exponunt, ille † priusquam im-

Multitudo concitatur.

Electi sedantur.

Populus ulterioribus mandatis electos instruit.

Redditi rationes petit.

Promittit Senatui rationes.

pro-

*Claves ur-
bis & custo-
diæ senatui
extorquen-
tur.*

provisi postulati momenta perpenderet annuit, sic tamen, ut ultimam spem cunctatione servaret. Sedata nonnulla indignatio plebis videbatur, sed offensam his postulatis Curiam omnes credebant igitur de eripiendâ vindictæ potentiâ consultatum est. † Senatui portas, valla turres Urbis, imò Cyriaciburgum præfide tenere, claves ipsas & militarem tesseram sub arbitrio Consulis esse, quam facillè intro misso milite externo cives opprimi viderent? nunquam socios huic stratagemati defuturos, qui per discordias civiles urbem ingredientur, ac dum partem unam juvabunt, utramque oppriment: nec de Senatûs ausu dubitandum, ex legibus Julii peculatûs, de residuis, & repetundarum postulati, periclitari famam ejus, & bona, magnorum moliminum incitamenta eripiendum illi publicæ securitatis arbitrium, & cum hoc populum opprimendi facultatem: irent electi, atque à Senatu claves, & urbis vigiliis peterent, sponderent tamen citra curiæ periculum hoc fore populum pro Reip. incolumitate facultes & animam positurum. Exequuntur mandata electi, tradi custodiam Urbis communitati petunt. Senatus malè actorum rerum conscientiam timidus, munimenta occupandi licentiam segni errore indulget, statim multitudo plebis armatur, valla & arcem implet, simul imperi-

um eo usque occupat, ut Senatum etiam invitum in officio continere posset. Variatum † in discursibus, unde moles incredibilis æris alieni Civitatem obruisset? crimini peculatûs communiter, sed & aliis imputatum: Saxoniam protectionem plus centenis quinquaginta millibus aureis stetit. Urbem Ducibus vectigalem factam, dum singulis annis mille quingenti penduntur. In Novesianam expeditionem superba prodigalitate quater centena millia aureorum insumpta. Schisma Dietherum inter & Adolphum, lites cum Sede Moguntina, Sequestrum præcipuè, subsecutosque tractatus, munimenta urbis & arcis, ac ob hæc Romanas legationes, immensam auri argenti-que summam hausisse.

Obtentis armis † rationes iterum urgentur: interim ii, quos malèactorum memoria premebat, † Saxonibus necessitates suas aperiunt, qui consilium & opem pollicentur: his promissis ineremis Senatus serâ audaciâ intumuit, cumque moram interpellaret populus, & rationes iteratò peteret, † earum editionem electis negat: *nova esse plebis desideria, nec minus injusta: Senatum successoribus suis in Curia, non pulpulo ad ratiocinia teneri, hæc majorum instituta, hæc leges, sanctas civibus, & quæ non nisi à rebellibus impugnentur.* Obitupefcunt ad repulsam electi, iterumque rationes urgent: vanam renitentiam fore, arma & custodi-

M

am

Vnde Civitastatâ æris alieni summam contraxerit?

IX.

Urgetur rationum editio.

Malè sibi conscii Saxonones invocant.

edere rationes renitentiam

am urbis in manu populi esse, inermis curiam num ausit negare, quod armata promiserit? vellet, nollet Senatus, perinde

Hinc populus concitatur. rationes reddi debere. † Auxit communitatis furorem inverfa fides. Mox ad illam à Saxonibus † literæ veniunt: audi-

Saxonum litteræ ad communitatem. visse Duces, populum, & Senatum Erfurtensem licet civili dissidere, rogare se cives, ne superioribus obsequiamur, quia detrectarent, concordiam salvam Remp. fore, civesuram, si civilis ordinatio per seditiones concutatur.

Obtentis literis facile collegerunt cives, aliquos de Senatu Principes invocasse,

Communitatis Responsum. ast illi per extorsionem armorum hoc periculum jam prævenerant. Responsum † Ducibus; non sibi cum Senatu, sed paucis, qui rariorum expilarint, rem esse, nec aliud exigere, quam ut iustitiam edant, quorum bona administrant: æqua hæc postulata omni jure probari, de cætero Duces pro cura, & amore, quo vicinam urbem prosequuntur, gratias haberent.

X.

Populus Erfurtensis ad Moguntinam recurrit.

Post hæc † electi cum tribunis opificum de majori potestate sibi prospiciendum esse, plebi proponunt, nec ad alium recurri posse vel debere, quam ad Dominum suum, Archiepiscopum Electorem, & Sedem Moguntinam, hanc esse Erfordiam matrem, à qua in adversis consilium & opem semper acceperit, augere annales fiduciam, quod pro concutiente Senatu contra plebem nunquam steterit, cives autem adversus injurias & dominatum Curiam perpetuò defenderit. Mittendos ergo propediem Moguntiam, qui rei

rei seriem Dominus exponant, nuncient etiam pericula: Senatū cum Saxonibus colludere, vellet Elector cives suos contra paucorum rapinas tueri. Priusquam mitteretur nuncius, consilia senatus rescit.

† cumq; Domini sui iussu ad rationes ad-

gendum se timeret, omnibus modis communitati legationem dissuasit: nec fortius argumentum, quam à potente in animis vulgi libertate occurrebat: ne communitas Moguntinum invocaret, quod sine libertatis suæ præsentissima jactura facere non possit. Caro illam stetisse majoribus, privilegia sanguine & pecuniis empta, num ista prostituere vellet, quæ non nisi semel amittuntur? & quorsum remota consilia, viciniâ se ad opem offerente? Adesse Saxones ad auxilia non minus promptos, quam ex protectorio fœdere ad urbis tutelam obstrictos, hos arbitros invocaret, dissidia ex æquo composituros. Surda ad hæc † communitas in proposito perstitit: fœdus protectorium iniquitates Senatus non concernere, Saxones suorum commodorum, quam urbis observantiores, testari illud præfecturam Kaplendorff, quam nuper rimè (nescire communitatem quo jure, vel injuriâ) ad se pertraxerint. Ut autem † certiores utrimque adversarii essent, singuli Senatores interrogati ab electis, an cum Senatu vel civibus sentirent. Idem per circulos Urbis factum est. Multi è curia partibus communitatis accesserunt, aliis vel imperio, vel sanguine senatoribus junctis ab ea deficientibus. Sicque discreti hostes, nec medium in civili motu relictum, sed

Senatus ab hoc consilio retrahere populum studet.

Sed incassum.

Discreti sunt factiosi.

*Quatuorvi-
ri se partiū
plebis simu-
lant.*

*Iterum Sa-
xones invo-
cantur.*

*Saxonū ad
cōmunita-
tem literæ.*

*Communita-
ti suspectæ*

qui vitam & bona pro communitate non offerebat, hostis judicabatur. † Quatuor viros atrocior metus pressit, peculiariter constitutos, ut commoda plebis observarent, illi autem duplici delicto cum Senatu facultates Urbis prodegerant, & civitatis damna supprefferant. Igitur ut plebem lenirent, se pro communitate, cujus beneficio Curiam tenerent, publice declarant: sed verba, non fidem timor expresserat. Recepti à plebe, cui tantum æs alienum communitati non manifestârint? interrogantur, illi concussionem prætendunt, & metum Senatûs. Crescente cum mora periculo, Saxones iterum malèconscii invocant, illi frequentibus ad communitatem literis, ut Senatui obediat, hortantur. † Æs alienum tanti non esse, ut propterea politiam divellant, opem se collaturos, & consilia ad levamen, sique petant, centum aureorum millia, quibus creditores magis importunos sedarent, mutuò daturus. † Omnia communitati suspecta, quæ à Saxonibus veniebant: syncerū non esse consilium, quod non emendat, sed mutæ malū. Non mutuare sine usuris Saxones, nec fidem nudam sequi, sed pagos & arces in pignora velle, inter quæ, & mercem potentiores non distinguant.

XI.

Rursus electi cum opificum magistris desideria communitatis urfuri Curiam accedunt, congregata fuerant quinque se-

natorum collegia, † & in iis Henricus Kelner Quatuorvir primarius, hunc de præfectura Kappelndorff, quanti vendita esset, aut oppignorata? interrogant. Ille è subsellio in pedes elatus, proditoriè sibi, & nequiter imputari venditum à se Comitatum, respondet. Momordit dicti acerbitas electos, illumque ipsum esse reponunt, qui citrà Senatùs & communitalis consensum Ducibus tradiderit: ad hæc ille, *quid communitas?* simulque † dextrâ pectus suum percutiens: *hic stat communitas,* ait. Paucis verbis, quæ impetus protruserat, vitam perdidit. † Electi blasphemiam in Remp. esse inquit, quod hic homo se communitatem jactet, expectaret in carcere, usquedum de facinore statueretur. Atroci metu perculsi Senatores, quod intendi carceres Quatuorviro audirent, pejora sibi metuentes, si hoc in tribunoplebis fieret. Rogant † ergo Magistros opificum, & electos, ne vim Kelnero inferant, Saxones injuriam pro sua habituros, si quid ei in causa Kappelndorffensi contingat. Securitatem publicam, jura, privilegia subversionibus exponi. Noverant electi solita Curiaè terribilia, nec Kelnerum, priusquam populo retulissent, dimittere volebant: tandem ad interpositionem † Senatùs domum eundi licentia eâ lege data, ut prius stipulata manu, vitâ & bonis, se citrà Senatùs & communitalis licentiam urbe

Kelnerus sit per Kaplendorff interrogatur.

Superba est Responso.

Eâ sibi exitium parat.

Senatus pro Kelnero intercedit.

In sua domo arrestatur.

*In templum
S. Viti fugit*

*Carceri mā-
cipatur.*

XII

*Leviti com-
munitas ad
Moguntinū
deferendum
negotiū cō-
ser.*

*Disuadet
quintum Se-
natus Colle-
gium.*

*Saxones ter-
ritoriales
Dominos
vocat.*

*Contradicat
communitas*

*Saxones
communita-
tem objur-
gant.*

non egressurum, caveret. Ille tantos ci-
vium ausus, quos non præviderat, ex-
pertus, ne domi quidem suæ tutum se-
lore credens, in templum † S. Viti confu-
git † ibi per octo septimanas sub asy-
tutelâ mansit, iis autem exactis, cum man-
sionem hanc pertæsus ad domum suam re-
verteret, fugam meditari spargitur: fama
nocuit, igitur ut certius teneretur, † car-
ceri mancipant.

Sed interim primum communitatis de-
siderium, examinandi rationes frustra-
tur. Facile collegit illa, quo sine Sena-
tus cunctaretur, ea propter iterato †
rem ad Civitatis Dominum, Mogunti-
num Electorem deferendam conclusum
est. Sed denuò quintum collegium om-
nibus modis consilium dissuasit: † cum
Saxonibus communicandas necessitates,
ad eos tanquam territorii † Dominos
hanc curam pertinere, atque ad opem se-
toties obtulisse, ni velint, ut per eos sibi
benè sit, curaturos, ut sit malè. Nega-
vit populus † territorii Dominos Land-
gravios. Urbem Moguntinæ Sedis esse,
cujus providentiâ toties adversitates supe-
raverit. Confestim populi conclusum
Saxonibus nunciatur: † Hi graviter pe-
literas id ipsum exprobrant: relata sibi te-
meraria communitatis consilia, quod mis-
sis legatis Moguntinum dissidii civilis judi-
cem invitare, id est, fugatâ libertate pe-
regrinum Principem introducere velit,
pati

pati se hoc nec posse, nec velle, desisteret ab irrito conatu, vel temeritatis vindices expectaret. Monitus ex his populus de augmento periculi missionem accelerat. † Nominati sex æquali numero ex Senatu, Selectis, & Communitate, ut totam Remp. Domino præsentarent, hi mandatis acceptis, quæ præsens necessitas dictabat, iter ingrediuntur. Mox aliqui † conscientiam malæ administrationis territi ex Urbe fugiunt. Potuisset hic secessus levigare malum, si cum Civitate scelus reliquissent: ast foris inquieti continuo Duces instigant, nova malorum semina spargunt, prædas etiam non secus ac hostes in agris agunt: præterea commercia quædam ad finitima oppida, ubi resederant, irreparabili cum Urbis damno transferunt. Elector † Saxonie Fridericus, Moguntinos Officiales Erfordie, missis aliquot Legatis interpellat: Spargi, discordiam inter Senatum & cives hinc proficisci, quod ipse Kapplendorffensem præfecturam in præjudicium Civitatis à Kelnero emisset, petere se, ut in auctores hujus mendacis famæ animadvertetur. ArchiEpiscopales ministri, sibi de his nihil compertum esse, indagaturos tamen in rei veritatem respondent. Cæpta inquisitio, sed incassum, tales sermones in Urbe manasse cunctis negantibus. Satisfactum sibi hac purgatione Fridericus, seque receptam sorte pignore cessurum

*Comunitas
sex Oratores
Moguntiam mittit.*

*Malè cōsciā
secedunt.*

*Saxonis ad
Moguntinos
Officialespe
titum.*

*Erfurtensium
Legatorum
ad Electorē
oratio.*

testatus est. Deputati Erfurtenses † honorificè Moguntiaë excipiuntur, admittuntur ad Electorem obæratæ Civitatis statum exponunt: *expensas amplissimis redditibus majores decem millibus annuè superare: æris alieni summam sexcentorum millium esse: instare molestos creditores, captivare cives, & interitum omnia minari.* Culpâ Senatorum his miseris Civitatem immerfam, aliis ærarium expilantibus, pluribus in pompam & luxum effusis. Nec tribunos Civium, qui commodè populi in Curia præsentent, à labe immunes, dum, si non ipsi facultates publicas profuderint, saltem voris servilibus aliorum peculatis famulari sint. Scaturiginem † mali ex calculo rationum oriri, hunc ab uno Collegio alteri positum, nunquam majori severitate, quam ipsum anno lapsò expectarit. Hinc profusas expensas, & liberiores peculatum, quia impunit. Igitur rationes à triginta annis examinandas, ut quorum crimine spoliata sit Civitas appareat, & scopulus in offensionis futuræ cautionem detegatur. Id esse, quod controvertitur, Senatu rationes civibus negante, sed paucos, non Senatum esse, qui negent: nuper enim discretos, qui desiderium hoc populi vel adversarentur, aut vellent, ac non multos adeo male administrationis conscientiam retractos, reliquis pro communitate se declarantibus, illos autem astu & dolo justa hujus postulata hæcenus eludere, ac quod plus est potentiam Saxonum minitari, jamq; illud effecisse, ut sæpius Duces per literas se arbitros, & compositiones litis obtulerint. Colligeret hinc negotii periculum Elector, quodq; non solum Erfordia, sed causa Archiepiscopatus agatur. Celeri remedio eludi periculum consuleret ergo, & juberet, quid sibi, quid civibus expectarent.

Cur rationes non exactè reddite.

expe-

expediat, & suam urbem contra paucos, qui dominatum invaserunt, tueretur. Attonitus ad hæc † Uriel Elector, num de peculatoribus iis adhuc vivant, interrogat, qui tam incredibili ære alieno Civitatem oppresserint. Affirmantibus delegatis, se consiliis, & ope adjuturum promittit, tutarentur fideliter Urbem, ne qui à potentiâ alienâ criminum impunitatem quærunt, eam opprimant: Rectè Cives Dominum invocasse, ideoque se ex Capituli consensu moliturum extrema, quibus suæ Moguntiaë filiam juvet, atque ut locorum distantiam corrigat, Consiliarios in reditu Comites assignaturum, qui præsentibus Erfurti subitis consiliis pro varietate eventuum adsint. Hoc † responso, datisq; ad communitatem literis dimissi, cum Electoralibus Consiliariis reditui se committunt. Data ergo Consiliariis amplissima potestas, agendi cum Senatu & Civibus, quæ Civitatis, & Electoratus utilitas, salus, & necessitas postularet. Addidit Archiepiscopus literas ad Fridericum Electorem Saxoniae, quibus ut Commissariis suis ope & consilio, si requirerent, adesset, petiit. Nihil non moverunt profugi, ne turbatae Reip. vindices Erfurtum appellerent. Gøedenius præcipuè, qui astutiam suam juris peritiâ armaverat, quâ sibi famam apud posteros comparavit, ac licet Clericus esset, Mariaenæ Ecclesiae Scholasticus, dissidiis tamen civi-

Urielis Electoris Responsum.

Electori Erfurtensium delegatis consiliarios in reditu adjungit.

civilibus se immiscuerat. Hinc exilium, cuius damna ut Saxones compensarent, cum Collegiata Ecclesiae ad omnes Sanctos Wittenbergæ præpositum nominant, Ductore Thunio equite, Friderici Electoris Marechallo, viâ & aditus in Thuringiam, ne quâ legati penetrarent, obsidebantur: timuerunt illi periculum, ideo non nihil à via Regia deflectentes monasterium Vallis Georgianæ petunt. Thunio †

Thunius ex insidiis interceptus.

† confestim adventus innotuit, ille collectis copiis Monasterium mille quingentis armatis cingit: evocatos deinde Civitatis nuncios acriter objurgat: an citrà Dominorum Thuringiæ consensum Legatos externi Principis ducere per provinciam auderent? cur repudiata propensâ suorum Principum ope, Moguntiam invocarent? simul † vincula imperat, quibus obstricti Vinariam ducuntur.

Captivantur.

Thunii ad Moguntinos sermo.

Postea † Legatos Electorales accedit, iisque importunius, cur sine Landgraviorum veniâ provinciam sint ingressi, exprobrat, simul ut ocyus vias suas repetant, mandat. Illi † jure gentium se u-

Responsum.

fos reponunt, quod innoxium transitum haud neget, quem quo jure prohibere Thunius velit, non se interrogare, scire enim quod nullo: sed quo auctore faciat, id cupere, ut an cum prædone sibi res fuerit, aut milite, suo Domino referant. Thunius sanctissimi juris violationem imputare Landgraviis non ausus, Ordines

pro-

provinciae, Comites, atque nobiles auctores præterit: hos unâ secum timere, si hoc in motu Urbem ingrederentur, ea molituros, quæ Principum suorum jurebus, & protectioni derogarent. Moguntini longissima hæc à proposito suo frustra demonstrant, tandemque eo adacti, † ut turpiter Legationis sanctitatem corrumpere, ac se mandatis Thunii subjicientes vel Moguntiam, vel Würceburgum regressuros jure jurando promitterent. Simul literas ad Fridericum Electorem, & alias ad communitatem ab Uriele destinatas Thunius retinet, cumque de injuria conqueri per literas vellent, prohibuit. Thunianæ violentiæ nuncius admodum Erfurtenses irritavit: Spoliatores fisci Legationem hanc Saxonibus prodidisse, aliâ intrâ mœnia hostem, qui cum externis in Reip. interitum, in civium vincula conspiret. Murmurâ in minas abierunt; ex hinc alius post alium se subduxit. Communitas † pro captivis anxia Moguntinum interpellat, apud Electorem Saxonæ pro liberatione detentorum ageret. Iterum hoc Thunius rescit; nec enim discordia civilis arcanum habet, factionibus simulatorum sociorum fraudibus obnoxiiis. Auçta Thunii insolentia, minis & incusationibus captivos terret, his autem immeritæ captivitatis remissionem petentibus unâ semper voce responsum est, Kelneri, & Gøedenii Do-

*Moguntinâ
reverti Mo-
guntiam co-
guntur.*

*Erfurtenses
pro libera-
tione suorum
Moguntinâ
interpellant*

*Moguntini
Super viola-
to gentiū ju-
re querela.*

Doctoris, aliorumque nonnullorum, qui peculatūs, aut proditionis rei erant, causam probarent, nullam nisi Saxonicae opem expeterent. Moguntinus ꝑ literas ad Electorem Saxoniae de injuria de gentium, & Romani Imperi Juribus laesis graviter queritur. Deputatorum Erfurtensium liberationem urget, ast ille, comiter licet, nihil ad desideria respondet.

XIII.
*Alii Legati
Erfordiam
mittuntur.*

Interim ꝑ alios Legatos Moguntinus Civitati submittit. Hi postridiē omnium sanctorum feliciter appellant, nisi quod cum de nocte ad portam venissent, ac omnia suspicionibus horrerent, ad diluculum palare ante Urbem debuerint. Cum his per literas Erfurtenses ad fidem servandam, & valla diligenter custodienda hortatur, simul de auxiliis certos esse jubet.

*Aucta ex
hinc Saxonū
indignatio.*

Legati postero die Curiam ascendunt, atque mandata exponunt, auditi pronis auribus à plerisque, sed multis ingrati, qui libertatis pericula delictis suis obtexere non desierunt. Aucta ꝑ Saxonum indignatio, quod Civitas Moguntinos admiserat.

*Laurentius
Herbip. E-
piscopus se
interponit.*

Ipsi etiam Electores sibi querelas movent, quibus sopiendis Laurentius ꝑ Herbipolensis Episcopus, Franconiae Dux fidelem curam adhibuit, ac effecit, ut Mülhusii ꝑ conventus indiceretur. Ibi Moguntinenses Legati fontem mali corrigendum esse ꝑ graviter demonstrant, præmittendam causae cognitionem, vo-

*Mülhusii cō-
ventus indi-
citur.*

*Moguntino-
rum propo-
silio.*

cau-

candos ad calculum fisci præfectos, in eorum fraudes & perversam administrationem inquirendum, ut qualiter ærarii vulnera sananda, atque ab his scopulis posterum cavendum sit, appareat. Ast † Saxonici, Senatam non auditum, minus convictum, auctoritate suâ spoliatum ante omnia restituendum esse contendebant. Velle hoc Pontificias & Cæsareas leges, quibus cum satisfactum erit, & puniti turbarum auctores, tum demum ad causæ cognitionem descendendum: Contrà Moguntini: † Senatam auctoritate suâ destitutum sibi nondum liquere, aliud curiam loqui, nisi quod fugitivi quidam ad turbas secesserint. Prætereà tristem eventum, & aperta satis facinora, suspecti Senatam postulasse, num, quam suspensionem leges, ante causæ cognitionem privatorum utilitati indulgent, Collegiis & communitati deneganda sit? Kellnerum, hujus enim captivitatem sat apertè Saxones notaverant, non minus atroci falso, quam crimine, inconsultâ Civitate, nomine ejusdem quædam peregrisse, atque ingenti sacrilegio privata placita Sigillo Reip. roborasse. Hunc & similes pristinae potestati atque sigillo restituere, quid foret aliud, quam suis latibulis reddere latronem, ut pendente causæ cognitione continuare scelera possit. Demum non concordiam sed turbas in irritatâ ingentibus damnis communitate

ex-

Saxonum desideria.

A Moguntinis refutatur.

*Saxonica
consilia nu-
dantur.*

*Conventus
sine fructu
solvitur.*

XIV.

*Legati in se-
nate acta
conventus re-
ferunt.*

*Comunitas
redditiones
rationum
denuò ur-
get.*

*Legati Mo-
guntini cir-
cumveniun-
tur.*

excitandas, si præmaturâ illâ sententiâ
condemnetur. Saxonici Dominorum
mandata prætendentes opinioni suæ per-
tinaciter inhærebant, de captivorum li-
beratione interpellati nihil de his sibi com-
missum, ac interrogati, cur Moguntinâ
Erfordiam iter persequi liberum non es-
set? se causam nescire, cæterum Domi-
nos suos in ipsa Urbe jurisdictionem etiam
habere ajebant. His inexpectatis Mogun-
tini sollemnissimè contradixerunt: nova es-
se, & inaudita, Saxones aut Thuringia
Landgravios in Erfordiensî Civitate Ele-
ctorali Moguntinâ, jurisdictionem præ-
tendere. Cumque his conatus suos, &
consilia Saxones nudassent, † ille conven-
tus interruptus est.

Legati Moguntini † Erfordiam profe-
cti, in Senatu acta conventûs referunt.
Ille præsentibus electis se ordine suo, gra-
duque senatorio nequaquam destitutum
professus est, nec claves aut documenta
sibi erepta: hæc civibus sed sponte mon-
strata, sub pristinis seris adhuc custodiri.
Ista domui Saxonicae scribi velle. Insta-
bat communitas, ut tandem principale
† negotium, discussis administratorum
ratiociniis initiaretur. Legati diem indi-
cunt, quo ad Curiam venire, atque au-
dire rationes vellent. Senatus se para-
tum respondet, unum autem Legatos
haud gravatè concessuros: † invetera-
tam huic Civitati, multisque jam sæculis
fir-

firmatam amicitiam cum Mülhusia, & Northusia esse, communi consilio alteram alterius necessitates sublevare, ab his deputatos aliquot se rogaturos, qui huic negotio adessent. Viciniam brevem moram promittere. Indulgetur dilatio, qua occasione Saxones, ut consiliarios suos mittant, à quibusdam interpellantur, certam erumpendi viam inter illos & Moguntinos discordes sibi polliciti. Thunius insuper suorum Principum indignatione terret, si quid cum Moguntinis, absentibus Saxonibus ageretur: hoc Landgravius, hoc Erfurtensum libertatem postulare. Quæ cum ad Moguntinos deferrentur, exprobratum Senatui, quod Saxones clam advocarentur: illi qui in Mülhusino conventu Sedis, & Civitatis jura disputaverint, jurisdictionem in Erfordiam prætenderint, an ab iis fidele consilium sperarent, qui concives suos, etiam Archiepiscopi petitione contemptâ, captivos tenent? communicare se cum Saxonibus, eosque admittere, defectu mandati non valere. Interea Mülhusini, † & Northusani deputatos mittunt, qui cum venissent, rationum examen communitas instantius urgere, frequentare curiam, monere, Senatus autem excusare moram, negotia prætendere, procrastinare, promittere. Urbici fraudulentas dilationes advertunt, † cumque rationum editionem frustra expectarent, paucis, quæ ad

Vocati Mülhusini & Northusani ad sopiendas controversias veniunt.

Nihil efficiunt.

CON-

concordiam faciebant, præmissis, valedicunt. Acres hinc motus in plebe, quæ dira omnia Senatui imprecata, quod cunctando vota communitatis eluderet. Seniores spes prædæ junxit, atque jam opulentiorum domus conspiraverant, et eas per tumultum direpturi, sed prævenit cum electis Senatus, & auctoribus captis, dispersis aliis securitatem firmavit.

Communitas † Legatos Moguntinos iterum interpellat, tandem quæ pollerent auctoritate Senatui districtè rationes mandarent, frustrà leniter cum illo agi, qui facinorum impunitatem in renitentia ponit: huc cunctationes, & moras, huc Senatûs consilia spectare. Legati ut objectiones Saxonum refellerent, quibus non à Civitate, sed rebellibus invocati arguebantur, cujus mandato auxilium peterent? interrogant, † ac communitatis auctoritatem allegantibus, irent, adjungunt, atque mandata à Rep. adferrent. Relata hæc ad populum, qui in diem alterum comitium indicit. Cæmiterium Prædicatorum colligendæ multitudini destinatur, frequens fuit multorum millium conventus, at Electi turbæ non fidentes Monasterium ingrediuntur: nam & illos multâ consuetudine reliqui senatores nonnihil infecerant: inde ad communitatem exire jussi comparent, atque unanimibus votis hereditarii Domini imperium, ejusque Legatorum auxilia implorari debere

*Communitas
editionem
rationum i-
terum urget*

*Tota com-
munitas a-
pud Mogun-
tinum pro
tutela sup-
plicat.*

debere concludunt. Eunt ergo ad Moguntinam Curiam Electi, & milleni cum suis, iteratò communitatis desideria multis cum precibus explicant. Legati promptam opem pollicentur, ipsos se Curiam adituros, Senatum, qui sponte rationes edere nollet, ad iussa debere. Die postero † ab Electis & turmâ civium stipati in Curiam, ubi collecto Senatui miseras Civitatis objiciunt, has, cum indies crescunt, celeri remedio corrigendas, & tamen Senatûs consilia non nisi moras intendere? sat Domino Electori, sat esse communitati illudum. Claves Archivi, cistarum, fornicû ipsiq; percepta, & exposita discutere præsentibus electis aggrediuntur. Jam sibi laqueum intendi malè conscii metuebant: † alii seditionibus Legatorum ausus evertere conantur, arcana Reip. profanari in vulgus, spargunt: Occupasse jam Moguntinos Curiam, documenta, libertates, privilegia, omnia sub potestate peregrinorum esse, unam manum surripere nunc posse, quod mille crucentis dexteris majores adepti sint. Invenerunt apta verbis ingenia factiosi, cumque Patricii dominatum suum lædi crederent, istis potissimum accesserunt. Sed vigilantibus armis turbis præventum est. † Ipsi opifices cataphracti laborabant, ne Senatus & Patricii reliquum populum opprimerent, hinc frequentior iterum aliquorum fuga, Saxonibus ad receptionem paratis. Non diligentius in Civitate, quam

Legati Moguntini suspectos ad redditiones rationum urgent.

Exigunt,

Seditiosi suspectos reddere Moguntinos conantur.

Cives armantur.

N

extrà

Profugi cū Saxonibus consultant. extrà Urbem à profugis ad consultationes itum. Goedenius † Jctus Doctorem inter socios egit, pravis omnibus in patriæ subversionem instruens. Iisdem Saxones longis promissis tempus abbreviant. Non se nisi facultatibus, & honoribus restitutis exilibus, cum Erfordiâ pacem inuros, sua, & illorum commoda pari severitate curaturos. Sed cum haud exiguo mortalis ævi spatio negotium duraret, plurimi sepulchro sunt intercepti, rediit unus, quem referam, qui technas omnium supplevit.

XV.

Novus Senatus legitur. Vacabant non pauca fugitivorum Senatorum subsellia, nec infrequens Senatus auctoritatem amplius tueri poterat. De novo † igitur eligendo ad populum concionem faciunt electi. Communicantur cum Legatis consilia, illi ex civium numero pacis, & utilitatis publicæ amantes nominarent, simul illud permittunt, ut *Quartus Consul ex opificibus electus.* quartus Consul † non ex Patriciis amplius sicut hæctenus, sed ex tribus opificum sumeretur, quo potentior communitas adversus oligarchicas molitiones esset. Distribuuntur coram Moguntinis calculi, & qui Civitati consulerent, eliguntur, ubi illud quidam carpebant, quod peregrini in Curiam reciperentur, quæ hæctenus Transalænis non patuit. Ab electo Senatu obedientiam & fidelitatem ArchiEpiscopo promitti, idque cum juramento ex more Legati exigunt. Simul
juris

juris jurandi formula concipitur. Ea † nonnihil à veteri differre videbatur: quippe olim † superioritatem Moguntinam se conservaturos juraverant, nunc *fidelitatis & obedientiæ* verba fuerant addita. Hæc sit ad hæc Senatus, nec sine communitatis præscitu novare quid voluit. Legati novatum † quid in hac formula negant, promissum olim jura Moguntina salva fore, hæc inter haud dubiè fidelitatem & obedientiam Domino Hereditario debitam, & agnitam fuisse, clarius autem jam expressa, quod Saxones in Urbem noviter quid prætereà moliti sint. populus † libertatibus suis nil derogari videns, si Domino obedientia promittatur, ut Senatus conceptis verbis juraret, annuit. Acrior hinc Saxonum indignatio, & multiplicata hostilia; sed Moguntinus † pro incolumitate Urbis sollicitus mandavit Senatui, ut sub octo Capitaneis, quibus ille nonum addidit, cives distributi pro securitate munimentorum vigilarent * Prætereà apud Maximilianum Cæsarem † pro Civitate egit. Ille ut Saxones pariter & Erfordia captivos utrimque sine lytro dimitterent, severissimè mandat. Prompti Erfurtenses, sed difficulter Saxones obtemperant. Ne tamen in Cæsaream majestatem peccare viderentur, † detentos hæcenus liberant, mox alios intercipiunt. Aliud mandatum Cæsareum in gratiam Urbis impetrat Elector, † ne scilicet

N 2

in-

*Formula
juramenti,
Senatus.*

Mutata videtur.

*Moguntinæ
contrarium
demonstrat.*

*Juratum in
formulam
propositam.*

*Civibus Ca-
pitaneis præ-
ficiuntur.*

* MDX.

*Cæsar capti-
vos utrimq;
dimitti præ-
cipit.*

*Saxonū s-
mulatio.*

*Electoꝝ pro
urbe Mora-
torium im-
petrat.*

intra quadriennium ab ullo creditorum, facto vel jure, propter æs alienum molestaretur, pœnâ quinquaginta marcarum auri puri adjectâ inter fiscum Cæsaris, & Urbem dividendâ. Sic tandem Civitas ope Moguntina se protegi sensit. Verum neque hoc moratorium insolentes quosdam creditores continuit. Ipsi Saxones hinc inde cives intercipiunt, detentos aliquamdiu, ante finem motuum in Urbem se non reversuros jurare adigunt. Intra mœnia de restituenda Civitate sedulo deliberatum est, levabantur civium onera, illa præsertim, quæ esculenta presserant, ne quid tamen ærarium † detrimenti pateretur, Universitatis prædia, & pomœria, quæ senatores inter se partiti fuerant, fisco addicuntur. Necdum Thunius quiescit. † Iteratis Epistolis Senatum pro expellendis Moguntinis, pro recipiendis auctoritate Saxonum exulibus interpellat. Nec congruo titulo dignabatur, sed *putativo Senatus* literas inscribebat. Populus † externis calamitatibus pressus in Patricios, quos mali auctores credit, magis exacerbatus multos ex iis captos quæstionibus subjicit. Francofordiæ † nostra etiam Civitas debuit, illa moratorium Cæsaris obreptionis arguens, processus in Imperiali Camerâ impetrat, sed ad interpositionem Moguntini denuò cassantur. Atroces exitus res spectabat, crescentibus utrimque partium studiis.

Ipse

*Pomœria
fisco addi-
cuntur.*

*Thunii mo-
tamina.*

*Populus in
Patricios
sevit.*

*Francofur-
tū morato-
rium im-
pugnat.*

Ipse † Moguntinus & Saxones jam æmu- *Inter Mog-*
 li, & imminentis belli Duces. Igitur *& Sax. bel-*
 Cæsar Magdeburgensi, † & Herbipolensi *lum gliscit-*
 Archi- & Episcopis examen litigii, & *Avertitur*
 compositionem demandat. Hi Cæsarea *per Cæsa-*
 mandata executuri Erfordia conveniunt: *rem.*
 non erat paucit temporis negotium, sed
 priusquam lites componerent, discedunt,
 per Legatos reliqua tentaturi, iis tamen
 factiosis, † qui turbas amabant, age- *Turbæ &*
 bantque multa pro arbitrio, spoliatis ali- *spolia sub*
 orum ædibus, aliis quæstionibus subje- *pœnâ capitis*
 ctis, quies sub pœnâ capitis indicta, sic *inhibentur.*
 que turma nigra (nebulones erant per
 scelera, & ausum congregati) adempto
 vexillo divisa fuit.

De Henrico Kelnero supra dictum, ille **XVI.**
 hætenus carceribus, † quæstionibus, & *Kelnerus*
 mille malis vexatus fuerat. Quæ fassus in *quæstioni*
 tormentis, ac in Banco juris postea con- *subjectus.*
 firmavit, per Notarium in scripturam re-
 dacta, communicata Electorali Judici-
 o, & populo prælecta sunt. An inquisitores
 processûs leges observârint, an metui vel *Kelneri cõ-*
 odio indulserint, non dixerim: multas † *fessio.*
 ærarii expilationes criminum Catalogus
 referebat. Oppignoratio Kapplendorff-
 fi primas tenuit, populi vindictam po- *Condemna-*
 tissimum provocans. Concluditur Kel- *tur ad la-*
 nerum † merito supplicio afficiendum, *queum.*
 seu ob frequentia furta suspendendum ef-
 se. At patibulum ab Urbe † longius dis-
 situm, ut intercipi in via reus à Saxonibus
 posset

N 3

*Executionis
 difficultates
 & descrip-
 tio.*

posset. Igitur Moguntinus Prætor in ipso vallo ad portam Kremperianam erigi furcam jubet. Nec Carnifex tum habebatur executionis minister : turmatim Prætor urgetur, Carnificem advocaret. Judicii Vogteto minæ adduntur, ni tempore debito carnifex adesset, ipsum ad vires ejus cogendum. Anxii Officiales Moguntini, cum ex terris Saxonum haberi non posset, præmiis per vocem præconis ad inhumanum facinus invitant. Ecce offert se ejusdem non familiæ, sed nominis Kelnerus, molitoris filius, Henricum hujus patrinum fuisse, atque eum à laqueo quondam redemisse ajunt : is acceptis tredecim florenis ei spiritum intercludere promittit, cui suum debebat. Die postero, scilicet pridie Apostolorum Petri & Pauli Judicio Moguntino reus sistitur, præleguntur ei furta, ipse negat, sed cum Prætor, an non post torturam in banco juris fuisset confessus, interrogaret, idque affirmaretur, accedentibus etiam plebis clamoribus suspendendum esse Kelnerum, indignum miseratione, qui tot miseros effecisset, ad pœnam laquei condemnatus est. Collisis manibus, aliisque tripudiis sententia à civibus excepta. Dum autem ad suspendium trahitur, de loco supplicii disceptatum : profanari mœniorum sanctitatem, si in ipso vallo suspenderetur, ducendum, ubi alii fures pendent. Ipse reus altercationes audivit, & quo-

quoniam eum res maximè concernebat, suam quoque sententiam dixit: actum fore de privilegiis, & immunitatibus, si diro supplicio munimenta Urbis scædarent, moriturum se, ubi alii fontes justitiæ debitum persolvunt. Non obscurum fuit, eum in spem liberationis Saxonicae hæc suadere, quam ideò certius expectabat, quia Juniori Duci Joanni, nomine Civitatis in baptismo adstitisset. Movit tamen consilium, & ad patibulum extrà Urbem ductus; at præmissi exploratores, qui, num Saxones in insidiis adessent, indagarent. Simul octingenti armati cum duobus tormentis bellicis majoribus, & sexaginta curribus, quibus in munimentum se cingere possent, comitantur. Ventum ad patibulum, ubi tyro satelles, imperitus artis, miserè Kelnerum torquet, ac postquam ter vivus adhuc de furca decidisset, quartò attractus, tandem fauces interclusæ sunt. Intercesserat antea Thunius pro Kelnero, sed accelerarunt iudicium inimici preces.

Frequentiora post hæc † hostilia, ut
conducere militem, & suas arces præsi-
dio munire Civitas cogeretur. Ipsi etiam
opifices, eorumque famuli numquam sine
armis. At sine turbis multitudo non ar-
matur; in parochia S. Michaëlis dedica-
tio templi festivius, utque solet, poti-
tando celebrabatur. (a) Obvii sibi stu-
diosi

N 4

(a) Anon. Chron. Erf. MS.

XVII.

Frequentio-
ra hostilia

*Ingens tur-
multus inter
studiosos &
cives.*

diost, & milites, & opifices, omnes te-
mulenti, primò verbis, mox armis pro-
pè Collegium majus contendunt. Auctæ
accursu utræque partes, sed studiosi ad-
versarios ad latam usque plateam reprimunt.
Ibi fugientibus cives subveniunt,
& redintegratur certamen: cæsim, punctim,
jactuque lapidum strages datæ, jam
milleni pugnabant: crescente per horas pe-
riculo cives ad arma vocantur. Victi nu-
mero studiosi ad Collegium majus refugunt,
ibi portis obferatis fenestras occupant,
atque lapidibus, sclopetis etiam, aditu
hostes prohibent. Irritati vulneribus cives,
duo tormenta curulia, & quæ ad Curiam
steterant, advehunt, alterum ad domum
emporeticam, alterum ad dexteram fani
S. Michaëlis in aquâ figunt, inque ipsum
Collegium explodunt: terrihi studiosi,
qua quisque poterat, potissimi per
alluentem Geram fugere. Hactenus
excusari potuit ira, dum in pugnantibus
sæviit, at jam fugatis defensoribus
ipsum palladis sacrarium profanatur,
& dissecta pulpita, contractæ Sedes,
etiam Bibliotheca diripitur, lacerantur
documenta, & obvia quævis in spoli-
um furentibus cedunt. Die postero
Academia & graviter coram Senatu
super violentiâ & spoliis conquesta est,
Non se studiosos, si quæ i forte pug-
næ causam dederint, excusare; dispelli
eos, etiam delumbari potuisse, verum
quod convocati sint ad arma cives,
expugnatum istis machinis Collegium,
quæ

*Cives tor-
mentis belli-
cis collegium
majus op-
pugnant.*

*Collegiū spo-
liatur.*

*Academicū
Senatū ad
civicū Quæ-
relæ.*

11018

non nisi in apertos hostes ducuntur, quod direpta Bibliotheca, lacerata documenta, sursum omnia deorsumq; versa, con fracta, rupta, id certe Sacrilegium esse nullo ævo expiabile. Tot privilegia & immunitates Pontificias, Cæsareas, Regias, omnes uno scelere cum documentis, ac sigillis ademptas: ferre se injuriam nec posse, nec debere, læsam securitatem publicam, quam majores inviolabilem promiserint, proinde alio migraturam, ubi in Sacerdotium musarum insurgere nefas habeatur. Senatus † modestissimo Responso Universitatis Legatos dinatus se ex-misit: Non mandato suo, sed ingenti clamore cives ad arma vocatos: direptionem Collegii se scelus fateri, atq; in reos severiter animadversurum: libros, documenta, suppellectilem, & quidquid inde sublatum, ut restituatur, voce præconis sub gravissimis pœnis mandaturum. Fecit, quæ promisit Senatus, at pauca restituta, unus raptorum, quod studioso nodulos argenteos de thora-ce præscidisset, virgis cæsus est.

Cæsar † cum per Legatos sopire litem non posset, Moguntino, Saxonibus, Civitati, Augustæ Vindelicorum diem indicit: Comparerent ibi per mandatarios sufficienter instructos, ac sententiam Cæsaris expectarent. Mittunt suos Erfurtenses pacem rogaturi. Cedente adhuc die Dux Georgius † militem colligit: fama erat eum Eichsfeldiacos oppressurum, ideò per latebras hinc inde, & nemora defensores disponebantur, ne quâ hostis aditus perumperet. Mittunt etiam exploratores Erfordiam versus, qui famæ cer-

XVIII.

Cæsar diem
Augustæ
Vindelico-
rum indicit.Dux Geor-
gins Eichs-
feldia immē
net.

Exploratores Eichsfeldiacos fugat. Arcem Vargulam expugnat. certitudinem examinarent. † Qui cum propè Salzam venissent, à Saxonibus impetiti, numero impares, in Vargulam Erfordienſe oppidulum fugiunt. Arcem † vigintiſex Erfurtenſium civium tenebant, à quibus ſibi dedi petunt Saxones, quos fugaverant. Præſidium Domini ſui milites ſe recepiffe ait, quos ſine proditiſſimi crimine dedere nequeat. Saxones Arcem cingunt, & advocatis pluribus copiis vehementer oppugnant, at tamen impar erat arci, & animis deſenſorum violentia, ſed Capitaneus vel in tempeſtivo timore, vel ſordibus corruptus eam dedebat, quod facinus perpetuo exilio luere coactus eſt. Retinuit † Dux ipſam arcem biennio, donec bis mille aureis redimeretur. Auguſtæ Vindelico-

Accepta pecuniâ reſtituit.

Conventus

Auguſtanus ſine fructu diſſolvitur.

Saxones Mandatum Caſareum pro recipiendis exulibus impetrant.

* MDXI. Moguntinam civitatem conſolatur.

tioris indaginis controverſia eſſet, quam ut finem ejus Caſar expectare valeret, Würceburgum, poſteâ Schmalcaldium tranſactionem per Legatos expediendam tranſtulit. Pendente lite Saxones † mandatum de recipiendis exulibus à Caſare contra Civitatem impetrant. Senatus rem ad ArchiEpiſcopum deſert, recipi fugitivos ſalvâ Rep. non poſſe, profugos eſſe non exules, qui nulla vi pulſi, niſi quod malè actorum conſcientiâ urgente abiverint, nec reditum in Urbem tantum ſed tot criminum impunitatem, & cum hac continuationem intendi. * Elector † for-

forti esse animo jubet, se mandati à malè informato Cæsare procedentis cassationem impetraturum: Electoratum Capitulum, & opes pro salute Civitatis stare. Senatus autem & cives munimenta sua, Cyriaciburgum, & arces reliquas validissimè custodirent. Animosi his Erfurtenses omnia ad defensionem parant: † onerant aggeres tormentis, atque gerris propugnacula muniunt. Iteratò Saxones mandati Cæsarei paritionem per literas & deputatos urgent, nisi fecerint, brevi † justo exercitu se vallum Urbis pressuros. Simul proceres, & nobilitatem Provinciæ convocant, creditum arma contrà Erfordiam indicenda. Cuncta hæc illicò Moguntiam perscribuntur. Elector rem agi seriò videns, † centum quinquaginta equites submittit, sic ut essent ducenti Moguntini equites in Urbe. Simul arbores circà vallum, & quæ tegere hostem possent, succinduntur. Numen votis, & hostiis placatur: Virgines fluentibus comis, ac candidis vestibus ornatae processiones ducunt. Saxones alacritatem Erfurtensium, & bellicos apparatus cernentes, intentatam obsidionem omitunt. Equites Moguntini vias, & campos oberrant, territisque prædonibus securitatem civibus restituant. Sed & illa motibus internis nonnunquam interrumpitur: Eques Moguntinus in rixas † cum cive incidit, eique vehementiore ictu ma-

Civitas à defensionem se parat.

Saxones obsidionem minantur.

Moguntinus suæ urbi præsidium submittit.

Militum & civium contentio.

manum amputat. Numerosa civium turba cadentem insequitur, sibi que dedit à Moguntinis petit. Illi facinus improbant, etiam se reum dedituros, nisi jam fugâ sibi consulisset. Offensi his cives, studio occultari fontem arbitrantur, ac eorum unus, Civitati benè non futurum, priusquam Moguntini omnes trucidarentur, ait. Acriter hoc tulit Elector, & vim suæ Curiaë factam, simul convicium Senatui exprobravit. Hic improvisum plebis tumultum præcaveri non potuisse, proinde non sibi, sed dissolutis quibusdam de plebe imputare vellet, precatur, utque plenius Electorem leniret, Moguntiam proficisceretur mutilatus, & ibi jure contrâ lædentem ageret, simul Domino truncatum brachium ostenderet, instigatur, quo viso Elector omnem offensam deposuit. Rursus ditiores † inter, & tenuis fortunæ cives alia contentio, illi à Saxonibus salvos conductus emerant, sicque liberè negociabantur, hi contrâ frequentius pressi. Non diu latuit redimentium immunitas, atque ad Senatum, occultè cum Saxonibus, & ipsis hostibus, ditiores pactos esse, defertur, ille re compertâ aliquot millibus nocentes mulctat. * Cæsar Coloniaë Proceres Imperii convocaverat, testatoribus, scribis, ac litium processui leges dictabantur. Causa Erfurtensis videbatur huic Comitio quadrare, vocata ergo Civitas, monita etiam

*Simulacres
inter ipsos
cives.*

*MDXII.

ab Electore, ut mandatarios mitteret. † *Cæsar decidere litem differt.*
 At abstinuit à lite Cæsar, quam sine alterutrius Electoris offensâ decidere non poterat.

Hæc iterum atrocior lis excepit: † **XIX.** *Dissidiū inter Senatum & Clerum.*
 Concionator ad S. Severum verba ad populum ambigua fecerat, quæ in Senatûs ignominiam à quibusdam intellecta, scilicet: *Dominos majores urbem prodere, caveret ab his sibi communitas, à regentibus plus detrimenti reip. quam à vilioribus imminere.* Senatus ab Electorali Sigillifero, ut captum Ecclesiasten ad concionis rationes adigat, petit: *periculosam rem esse, si Prædicatores ad populum factiosè loquantur, ibi rebellionem sub coloribus sanctis facilius adornari. Pacis vocem, non discordiarum concionatoribus mandatam, proinde Severianum Ecclesiasten coerceret, ut ex publica pœna publici delicti atrocitas populo innotesceret.* Sigillifer inquisitionem aliquam præmittendam capturæ dicit, seque pro qualitate rei secundum leges decreturum; at Senatus, cui Clerus suspectus, quod Mariani Collegii Scholasticus exulum caput esset, moræ impatientens Concionatorem ad custodiam rapit. Clerus læsam immunitatem Ecclesiasticam queritur, & in eâ ArchiEpiscopalem Jurisdictionem, illam tot censuris, hanc armis quoque munitam. Senatus remittente primo impetu maturius rei momentum discutit, & captivum carceri ArchiEpiscopali tradit, ille postea dimissus Romanæ Curiaë fulmen in omnes, qui consilio

*Doctor Bobenzahn
Syndicus.
MDXIII.

Bobenzahnium proprius impetus desicit.

In Carthusia fugit.

Extrahitur

filio, vel ope captivitatem hanc iuvis-
sent, impetrat. Res hæc Urbis Syndico
Doctori Bobenzahn, † quem ex Belgio
Civitas vocaverat, ut Reip. consuleret,
fatalis accidit. * Quippe cum tributa
importunius exigenterentur, civis quidam
stannearius impatientiam motus, expilari
miseram plebem, agebat, magnos autem
Doctores, uti Bobenzahnium nihil con-
ferre. † Offensus hisce Doctor, ad civis
officinam accurrit, ac intus laborantem
conviciis objurgat. Ille Syndicum, qui
semetipsum jam vilem fecerat, nihil su-
spiciens paribus verbis petit, hic cantha-
ros & vasa stannea, quæ iste vanum ex-
posuerat, corripiens in opificem conjicit,
cum & hæc deficerent, gladium extra-
hit, per fenestras distractas immittit, vi-
olentam domus effractionem conatur.
Indignabundi hæc cives intuebantur, Do-
ctori, ut desistat, acclamabant: Sic Jure
non experiri, sed pacem, & securitatem
publicam, quæ cuique intrâ parietes suos
esse sancta debeat, evertere, hujus læsæ
reum se sciret. Territus † his Doctor,
quod injuriam cives communem reputa-
rent, ad Carthusiam fugit: Ast Boben-
zahnium necdum in Ecclesiæ communio-
nem receptus erat, à quâ, sicut retuli,
fuerat exclusus: Etenim literæ, quibus
absoluta curia, Bobenzahnium excepe-
rant. Indignus igitur † asyli jure extra-
ctus est, & capitaliter etiam aliorum cri-

minum accusatus. Magna cum Saxonis ministris familiaritas inquisitionem promovit. Subjectus quæstioni, se consilia de civitate Principibus Saxonis tradendâ aguisse fatetur. † Siftitur Electorali Judicio, quod secundum allegata in quatuor partes dissectandum pronunciat. Ductus † ad supplicium è monasterio Servitarum venerabilem Eucharistiam exponi sibi rogat, & per eam super innocentiam suâ jurat, confessionem tormentis, quibus illegitimè subjectus fuisset, imputat. Verum nihil his profecit, sed permessa brevi adoratione ulterius ad supplicii locum deductus est.

Necdum hostes infestare cives, & ruricolas desiêre, auxilium timorem Electoris Urielis obitus, † at mox Alberti felix electio animos restituit. Huic de Electorio sanguine novo Electori & Domino, Civitas verbosâ epistolâ gratulatur, † simul in tot adversis se protegi rogat: notiores esse calamitates suas, quam ut narrari debeant, sed Numen jam finem promittere, postquam in sancta Sede tantæ potestatis & prudentiæ Archiepiscopum locasset, gratulari se non tam Electori de Sede, quam matri, patriæ, sibi, de tanto Principe, atque huic omnia, quæ debeant, offerre, scilicet sanguinem, & bona Civium, Domini nutum expectare. Elector † obsequii promptitudinem laudat, facultates suas omnes pro incolu-

mi-

Condemnatur ad mortem.

Ejus de innocentia contestatio.

XX.

Moritur Elector Uriel & succedit Albertus Brandenburgicus.

Civitas Albertogratur.

Electori Responsum.

mitate, & protectione Urbis spondet. suos etiam Legatos Erfordiae novis mandatis, ut Civitati consulere, instruat. Ad hos primam litem, praeteriti quidam in hujus anni Senatu, cum tamen ante qui a quennium in recurrentis circuli Collegio fuissent, deferunt, multum de injuria conquesti: auditis utriusque partis allegationibus ex aequo res composita est. Ut verò tandem Urbs suae quieti restitueretur, Albertus omni industriam diffidiis internis mederi, atque externas calamitates amputare constituit. Litibus civium coercendis, rogante Senatu & populo, Edictum ꝑ de pace servanda sub capitalibus poenis promulgat, suoque Judicio severam istius sanctionis executionem injungit. Insuper Elector se necessitates externas amoliturum promittit, sed quid vicissim ꝑ obsequii Civitas praestaret? illa se, suaque omnia obtulit, cum omnia deberentur. Elector sponse generali non contentus, quid sibi debeat Civitas se non ignorare, loqui verò annales saepe minus praestitisse, quam debuerit. Exemplo sequelam, & servitia militaria esse, nihil civili societati naturalius, quam ut imperantes subditorum armis defendantur, & tamen id ipsum Bertholdo fuisse disputatum; idem se, quod antecessoribus contigit, expectare debere. Civitas ꝑ sequelam negare ulterius nititur, ac Moguntinis frequentia exempla, & inter ea illustrius

*Ejus Edictum
de pace servanda.*

*Obedientiam
urbis sollicitat.*

Hec sequelam negat.

illustrius Novesiense allegantibus, immunitatem à servitiis militaribus se magni ab ArchiEpiscopis emisse respondet. Illi de redemptione hac sibi nihil constare ajunt, cum tamen vetusta esse non posset, quia vix Patrum memoriâ Adolphum Electorem Novesium secuta sit, nec memoriâ tam labilis Moguntiam crederet, ut tanti momenti negotium paucis annis exciderit. Prætereâ titulum, in quo se fundat, editis instrumentis probaret; ArchiEpiscopum fidem antecessorum sanctam habiturum. Urbici Novesianam expeditionem imperii fuisse reponunt, quam sub Moguntia signis auxerint; nunc de Electoratûs necessitatibus agi, num & has armis levigare teneantur; ab iis virtute majorum Civitatem exemptam, se ab avis accepisse, fidem Curiaë monumenta fulcire, quorum editio cum peteretur, Senatustotum Archivum versat, utque in multitudine solet, alter alterum sollicitat: adesse literas omnes audiverant, viderat nullus; cumque non perpendere, unum loquentem sexcentos auditores non testes efficere, literas amissas creditum est. Moguntinis † rei vanitatem exponentibus, tandem sequelæ, & militarium servitiorum promissionem civitates renovant, arma sua pro Electoratu, proque foederatis ejus fore. Eâ tamen fide literas istas perditas credebant, ut clausulam his concordatis annecterent, si

Melius edita promittit.

O

pri-

*Albertus se
venturum
nunciat.*

*Civitatis
apparatus.*

*Adventus
Mogunt.
Saxonibus
suspectus.*

*Desuper li-
tera Saxo-
num ad Se-
natum.*

privilegium ritè datum, in quo à servitiis
militaribus liberi pronunciati sint, inveni-
rent, ratum illud, istaque sponsio nulla
esset. Acta hæc in die S. Adelarii, ac data
à Senatu, Quaternionibus, & Opificibus
fide confirmata sunt. Post hæc Albertus
† venturum se, atque solenni pompà
Urbem introiturum Senatui scribit, face-
ret ille, quæ majorum exemplo deberet.
Civitas hoc nuncio læta ingentes appara-
tus instruit. † Zythopolæ cataphractas
suas, quas ex lege habent, expoliunt, o-
pifices thoracibus ferreis, & galeis arma-
ntur, ditiores cives equitatum adornant,
dividuntur in cohortes, & singulæ suis
vestimentorum coloribus distinctæ; in-
structa hospitia, victus & comeatus abun-
dè comportatus. Donaria insuper, quæ
in tesseram obsequii offerrent, compa-
rantur. Cuppa ingens argentea auro in-
ducta nummis Erfurtensibus replenda Ar-
chiEpiscopo, simul pallium purpureum
holosericum Zoblinis subductum præsen-
tari debebat. Subinde armorum lustra-
tio, & pompæ ordo in specimen futuri lu-
xus instituitur. Saxones † actum fore
de consiliis suis in Erfordiam, si Civita-
tem Elector ingrederetur, existimant;
Senatui delatum sibi scribunt, † Moguntinum
Electorem urbem ingressurum: dissimulare se adven-
tum posse cognati Principis, si more, ritusq; majorum
fiat. Venisse olim ArchiEpiscopos raro Comitatu,
non tam gladio, quam pedo munitos, sicq; Præsulent
à Civi-

à Civitate receptum. At Albertum, tantarum
 potentiarum Principem majora cogitare, nec sine ar-
 mata multitudine provinciam ingressurum, id esse,
 quod pati nolint, ac cum virium suarum, & opum
 jacturâ prohibere cogitent. Caveret Civitas, ne
 contemptis avorum institutis contrâ morem ArchiE-
 piscopum suspiciat, & hoc ausu non solum libertatem
 suam exponat, sed inter potentiores odia suscitet, non
 alio, quam excitantis sanguine placanda. Simi-
 lem † in sensum ast humanius Electori Alberto scripserunt. Hic de injuriâ que-
 ritur: † Non tam introitum suum in Erfordiam, *Eorundē li-
teræ ad Al-
bertum.*
 quam urbis quietem formidare Saxones, adventu suo
 promovendam: ut Civitas tædio rerum adversarum *Alberti re-
sponsum.*
 dejecta Saxonicum Dominatum subeat, hanc summam
 consiliorum esse. Quorsum antecessores objiciantur?
 illos Erfordiam ut suam urbem pro lubitu adivisse,
 suscepisse à civibus juramentum, & si quid ordinatio
 civilis defecerat, emendasse, sic, & non aliter se
 venturum. Inanis pompæ differentiam ipsi rei nihil
 addere: simplicem majorum ætatem humilibus con-
 tentam, nec se ab illorum frugalitate recessurum,
 nisi luxu parium, imò inferiorum, ad aliquem fastum
 cogeretur: Sed & antecessores usitatâ ætati suæ pom-
 pâ ac sæpius armatos venisse, proinde & se cum eo co-
 mitatu venturum, qui præsentis sæculi moribus conve-
 niat. Novus † dies adventui in vigilia
 S. Martini indicitur. Civitas omnem o-
 pem pro securitate introitus pollicetur,
 at Saxones † universam Thuringiam ar-
 mant, aditus obsident, pontes etiam su-
 per Onistrutam fluvium, si fortè Magde-
 burgo *Saxones im-
pediunt.*

*Novum diē
adventui di-
cit Elector.*

*Saxones im-
pediunt.*

burgo veniret, dejiciunt. Albertus ob rei difficultatem propositum distulit.

XXI.

Diversis animis pro varietate affectuum Electorem cives expectaverant; habebant enim suos in Urbe profugi, per quos factiones alerent, hi crebrius damna & pericula, quibus ob indignationem Saxonice Civitas subjaceret, occinunt: Unicum mali remedium amicitiam Principum fore, qui nisi receptis exulibus placari nequeant. Reciperentur ergo ad Urbem, & focos suos exules, ac simul incolumitati Civitas restitueretur. Persuasum per hæc multis, † ut & foris, & domi de placandis Saxonibus consilia haberentur. Ut primum hæc Moguntinus rescivit, † iniquitatem attentati civibus & Senatui demonstrabat. Illi se fideles Sedis Moguntinæ, † sanctique Patroni sui Martini subditos, sine Archiepiscopi assensu nihil concessuros, nec à vero & hereditario Domino Electore, & Sede separari se passuros rescribunt. Insuper ut Archiepiscopus lites cum Principibus Saxonis pro suis haberet, humiliter rogant. Sed in delatorem ipsum, qui Reip. arcanum Moguntino prodidisset, inquisitum. Cecidit suspicio in Doctorem de Margaritis, ex vetustâ & nobili hujus nominis familiâ oriundum. Hic captivati traditur, dein ad Universitatis instantiam præstitâ cautione dimissus, variatâ Civitatis inclinatione

Mogun-

Nutare incipiunt Erfurtenses.

A Domino reprehenduntur.

Eorum fucata excusatio.

Moguntiam fugit. Clam interim cum Saxonibus continuata consilia. Igitur † *Cæsar ne sine Mogunt. consensu cū Saxon. paciscantur inhibet.* inhibitiones Cæsareæ accedunt, ne sine consensu Domini Hereditarii cum Saxonibus paciscerentur, aut in protectionem eorum se darent, nec profugos reciperent, ac si factum id jam esset, renuntiata securitate, Urbe pellerent, eventumque litis apud Cæsaream majestatem pendenti expectarent. Mandata hæc Cæsar non solum in literis, sed & per Legatum dedit. Ast prævaluerunt exulis Gødenii † machinationes, hic foris Principum *Gødenii Machinationes.* suspicionem ergà Moguntiam firmaverat: hostiliter haberent Erfordiam, quamdiu Sedem Moguntinam suspiceret, ut salvam se non nisi Saxonum favore sciret, brevi postmodum adversitatibus pressam obsequia Principum subituram. Hi Gødenii consilium secuti, cives infestant, usque dum subacti malis ad pacta cogentur, & placandos esse Saxones concluderetur. * Missi † ad Principes Deputati: Landgravii territorialium Principum titulo honorantur, pactis Budstadii, ** MDXVI. Cæsarum de placadis Saxonibus.* postea Naumburgi dies indicitur, ibique coram Ducibus, & profugis agente Gødenio in certas leges conventum est. Potissima fuit: † *Exules in urbem & sua honorifice recipiuntur.* Offendit hæc res summopere Moguntinum: † hæc tot impensarum & subsidiorum grates, tot promissorum *Moguntinæ querelæ.* fides, vinculorum, quibus à multis sæcu-

Cæsartrās-
Etionem Er-
fortino-Sa-
xonicā cas-
sat.

Reditus Gœ-
denii.

Pristini
miseri urbs
immergitur

lis Erfordia Sedi Moguntinæ subjecta fuerit, obsequia, vel potius injuriæ essent? contrà quas sibi, suæque Sedi beneficia quævis reservaret, sciret municipium se vindicem rebellionis futurum. Non minus hæc collusio Cæsarem offendit, † igitur sub pœna quinquaginta marcarum auri, & imperialis, ut vocant, Banni de plenitudine potestatis in irritum pacta revocat, sine Moguntinæ Sedis, & Electoris præjudicio essent, definit. At inconstans multitudo præsentem quietem amplexa, Remp. iisdem scopulis, quibus hæctenus, mox iterum allidendam non prævidit, atque minus Cæsareum mandatum habuit, postquam anno sequenti novæ licentiæ habenæ hic laxatæ, ipsaque Cæsaris mors paulò post intervenit. Recepti † in Urbem exules, & ante omnes Gœdenius cum pompâ, nec sine lite reductus: Saxones jus conducendi per Urbem sibi arrogaverant, sed Civitas regale alienum invadi contendit, ac ante portam adventantem excipiens, dimissis Saxonibus suam in domum, quam indito ab imagine S. Mariæ nomine, ad occidentales gradus Marianos ædificaverat, triginta equitum turmâ reducit. Statim potentiorum † dominatus iterum emerfit. Ad Ærarii levamen reducta Senatuum Collegia, iterum augentur, cives tributis premuntur, omnis sexus, ac ætatis capita censentur, nisi quæ vagitus excusaret: per
anni

anni quadrantes collectæ indictæ, etiam prædia, & bona mobilia civium vectigalibus subjecta sunt. Ne Civitas rapinis paucorum enervaretur, Albertus sæcularibus litigiis quærere medelam conatur.

Annum hunc an Hegiræ dicam? certè ex Lutheri fugâ † historiis celebratum. Iste familiæ ordinis Eremitarum S. Augustini Monachus Erfordiæ professus, antea Luder nomen habuit, quod Universitatis matricula, aliaque documenta, quibus nomen (a) inscripsit, referunt; humilitatem & cum ea reliquas virtutes abjecerat, vacuum iis animum ambitio cum pedissequis intravit: aptissimum subjectum quia non vile adeò ingenium, certè magnam audaciam reperit. Statim ille in scenam prodiit, & cum eam sine adversariis ludere non posset, illos, qui indulgentias ex fidelium thesauro charitatis opera pœnitentiæ jungentibus annuntiabant, provocat, mordaci stylo, quem acrem in vernaculâ, & elegantem habebat, insequitur. *Vanum hic Cælum proponi in auditu commercio, Italos pecunias, non animas Germanorum sectari; his & similibus perstringendo abusum ipsum rei sanctissimæ usum,*

O 4

in

(a) Capitulum Marianum Chyrogaphum habet ipsum Luder, quo Monachus adhuc fatetur se ab Henningio Gædenio mutuos quinquaginta florenos accepisse, quod nomen creditor Ecclesiæ legavit.

MDXVII.

XXII.

Lutherus
Erfordia
ex monasterio fugit.

*Initia here-
sis spargit
Wittēber-
gæ.*

† videns

*Cur dog-
mata Lu-
theri ap-
plausum ac-
ceperint.*

in invidiam multorum perduxit. Ast nova dogmata non ausus Erfordiae promulgare, è monasterio fugiens Wittenbergam profectus est, ubi † cum initia heresis spargeret, ac temerè in dubium revocaret illa, quæ jam diu Patrum decreta firmaverant; sæpius etiam olim ab Hæresiarchis prolata, Ecclesia damnaverat, nec erubesceret errores in vulgus typis spargere, fama rei ad Leonem Decimum Pontificem Romanum devenit. Is rei periculum, & quod levibus initiis ad ingentia molimina breve sit per religionem iter, obicem maturè ponendum ratus Lutherum ad dicendam causam Romam citat, ast Friderico Saxoni, multisque Principibus Lutheri conatus placuerant: † Ecclesiasticorum opes, exemptio, potentia, invisæ regnantibus nomina, in præmium novi ritus proposita; addita sentiendi libertas, ampliata ad Cælos via, substituta disciplinæ licentia, palliata scelera: ista Luthero Principum tutelam, hæc profugorum & plebis vexillum præbuerant. Sed & Præfecti sacrorum avaris impositionibus Religionem exosam reddiderant, dogmata fidei à personarum vitiis, aut commentis singulorum non secerantibus: alius Cælum exponebat, ut pecuniam, ille fingeat miraculum, anathema ut acciperet, atque pietatis sub involuero, simplicitas Laicorum emulgebatur, ut ad excitandam Ecclesiam esse hæ-

hæresin oportere, ipsi Numini videretur. Egit Pontifex apud Maximilianum Cæsarem, ut Augustam Vindelicorum Lutherus citaretur. † Acceptâ securitatis fide adest, (a) & Cajetano Pontificis Legato assistitur. Multa ibi simulavit: Pontificis auctoritatem sibi sanctam esse, scriptis suis ab invidis sequiorem sensum affingi. Cum Legatus ex vero argueret, se doceri velle dixit, & pœnitentiam ostendit † at brevi nemine salutato discessit. Fuerunt, qui Cæsarem de servatâ fide arguerent: † in herbâ suppressi debuissetantum malum, & cum sparsurum aliquando semen non præviderit Cæsar, tolerandum non nihil censuisse, quo nimia Romanensium elatio castigaretur, veletiam sectis in diversa studia, Imperii statibus, Imperatoris arbitrium revivisceret. Quæ consilia de pientissimo Cæsare quis crediderit? quem latere non potuit in Religionis erroribus, ubi sparsi in vulgus, nihil modicum dari: Certè, † ut ut Christianæ Religionis verecundia hujus sæculi hæresibus onerata, Romanæ tamen Sedis auctoritas inter adversa crevit, dum eam immensa terrarum spatia, quæ veteres ritus vel retinuerunt, vel acceperunt de novo, æmulum odio, an metu tuentur apertius, & cum frigidâ olim devotione suspicere, nunc studiis æmulatione succensis,

(a) Scloïdani lib. I.

Lutheruscitatur Augustam.

Se subducit.

Cæsar servatæ fidei arguitur.

An Romana Sedes istis hæresibus labefactata.

centis, resectos Septemtrionis angulos
uberrimè compensant.

XXIII.

* MDXIX.
*Clerus Ma-
rianus Ru-
delstadium
redimere,
vult.*

*Senatus re-
vult.*

* MDXX.

Lutherus

XXIV.

*Erfordiam
transit.*

(a) Monumenta Archivi Mariani. Vide supra ad annum 1322. 1439
1452. & inf. lib. 4. n. 36.

* Ecclesia Mariana (a) † Rudelstadium
majus ex pactis ante sæculum initis se
redempturam Senatui indicit : ille mo-
ras nequit. Clerus missis quatuor Cano-
nicis, tabellario, & testibus pretium in
Curia offert. Senatus pro vili, quod de-
derat, pretio tantæ mercis fructus dimit-
tere nolens, variis exceptionibus negoti-
um protrahit : † dudum redimendi juri
præscriptum esse, prætereà in nuperis mo-
tibus plebem cum Senatu convenisse, ne
pagum ullum dimitteret. * Clerus pe-
cuniam penes Collegium S. Severi depo-
nit, ac cum parum opis Moguntia spe-
rare posset, Joannem Landgravium adit,
negatam à Senatu fidem defert, qui nil
aliud excipiat, quam cum plebe se legem
iniisse, ne legibus teneretur. Incolæ pa-
gi insolitis exactionibus ab Urbe pressi Do-
minos pristinos respexere ; mittit Sena-
tus, qui coërcerent, mulctati alii, alii
vincti, omnes territi sunt. Post Bienni-
um Landgravius auctoritatem interponit,
citatique partibus transactum est : reti-
neret Civitas pagum adhuc annis duode-
cim, postea redimendi Jus Mariano cœ-
tui integrum esset.

Lutherus Wittenbergam reversus tur-
bis & seditionibus classicum canit. † Ca-
rolus

rolus Cæsar (a) WORMATIAM ad dicendam causam vocat. * In itinere hanc * MDXXI. Urbem transit. (b) Dogmatibus suis jam infectam, utque popularem auram magis captaret, † concionem publicam in templo Augustinianorum indicit. Frequen- *Concionatur.* tissimus ibi confluxus, ut & interior ambitus † tanto oneri impar primo ruinæ *Ostentum:* sonitu casum minaretur. Ingens hinc strepitus fugientium, & totius Auditorii confusio. Præco Diaboli infestationibus imputavit ostentum, qui veritatis doctrinam impediret. Alii de sui profanatione mutam etiam ædem exclamare dicebant. Argumentum concionis à pacis denunciatione sumpserat: scilicet seditiones passim novum ipsius Evangelium movit, ut ergo sceleris famam declinaret, excitato jam populari tumultu de pace loquitur, sed nec id syncerè, passim in Clerum animis auditorum accensis. † His licentiæ *Plebs à Lutthero animata Clericos spoliat.* stimulis animata plebs (c) post aliquot menses in Ecclesiasticos insurgit, ædes Canonicorum effringit, percurrit, spoliat, nihil huic furori sanctum, omnia fracta, natabant in effuso vino dolia, multique Clerici verberibus excepti. Duravit hic furor in multam noctem: nunciat Clerus Senatui pericula, debitæque protectionis monet; ille primo surdis auribus excipit, at

(a) Scleidanus.

(b) Cochleus & MS. Chron. Erfurt.

(c) MS. Chron. Erfurt.

at postquam omnia per tumultum everfa
 jacerent, satellites mittit, qui spolianti-
 um turbas dispellerent. Sed tuti latere
 Clerici non poterant, nisi cum prius de-
 cem millia florenorum Senatui dedissent,
 insuper collectas, & onera civica subitu-
 ros se promitterent, idque instigante Se-
 natu his motibus actum est, ut Clerus ad
 tributa cogeretur.

XXV.

*Albertus in
 jus vocat
 Erfurtenses*

*Collegium
 Saxonicum
 fundatur.*

*Erfurtenses
 novum opus
 Electorinū
 riant.*

(a) Hæc & sequentia ex actis publicis in aperto sunt.

Albertus † Urbis seditionibus offen-
 ditur, frequentissimis citationibus in jus
 vocat, & Cæsarem ad coërcendos rebel-
 les adit. Hic aboleri vectigalia (a) citrà
 Domini consensum indicta mensuram vi-
 ni magnitudini pristina restitui, prote-
 ctionem Saxoniam abjurari, subjectio-
 nem jurejurando promitti sine clausula
 mandat. Spoliati vero Clerici, quere-
 lam in Imperiali judicio movent. Tile-
 mannus † Brandis Hildesius, Ecclesie S.
 Crucis in Urbe patriâ præpositus, Colle-
 gio literario, quod Saxonicum dicitur,
 hujatem Academiam auxit: Decanus, sti-
 pendiari variis legibus studiis addicti,
 commendata morum probitas, atque
 id in familia & patriæ favorem disposuit
 fundator, ut jus patronatus penes senio-
 rem Brandisium, præsentandus ex ea-
 dem cognatione, aut saltem Hildesius
 esset. Secuta nova contentio: Curiam
 suam Elector lapideâ mole magnificentius
 eri-

erigere cœpit. Suspecta quævis malè agentibus : arcem Moguntinum in Urbe meditari, ex qua Dominatum exerceat, obstandum initiis, priusquam in munimentum exurgant, ac armatis intrà reconditis Civitas ad jussa cogatur, præterea libertatem Urbis obscurari, si in ea palatium, quasi residentiam Princeps habeat; ideo Senatus Officialibus Electoris, esse quæ colloquantur, nunciat, vellent conventui locum, & horam dicere. Illi non satis fidentes, ut loci religione tutiores essent, in templo B. M. Virginis Senatûs Deputatos se excepturos ajunt, ubi cum dictâ horâ convenissent, Urbicî mandata exponunt : *Senatum & cives novum opus, quod meditetur Elector, suspectum habere. Insciâ Rep. nec incipi debuisse, nec posse perfici, desisterent igitur à cœptis, nec simile post hac nisi consulto prius Senatu conarentur, item à Lapidinâ in urbis districtu confestim abstinerent.* Porro † Senatûi compertum, *Officiales Moguntiam scribere, quæ discordias excitent, ac Electoris animum à Civitate alienent, id impune post hac non futurum.* Ad hæc Moguntini † temeritatem esse ajunt, quod *Domino à subditis exstructio domus prohibeatur, an illi, cujus auspiciis mœnia quondam & turres surrexerint, nunc quatuor erigere parietes interdiceretur? Vanum timorem ab unâ, lapideâ licet, domo esse, debere potius urbem Electori gratias, quod eleganti ædificio exornetur, lapidinas Regalium jure sibi vindicare Moguntiam, cui audaci calumniâ negentur.* *Cæterum quod imputatas sibi relationes rerum, quæ*

*Officiales
delationis
arguunt.*

*Moguntino-
rum respon-
sio.*

Archi-

ArchiEpiscopum offendant, attinet, nihil se scribere, nisi quæ vi juramenti debeant, quod autem inter ea non raro sint, quæ potius lædant, quam concilient Electorem, id non sibi sed facientibus imputandum, hæc Senatui renunciarent. Ille responso

Moguntinorum magis offensus lapicidis, ac murariis pergere in operibus inhibet, ut ita saltem ædificium sisteretur. Hæc res postmodum longo processui materiam dedit, & facta nunciatio ab Imperiali Camera judicialiter cassata est. * Magna rerum

*MDXXIII.

Daniæ Rex pellitur.

Subsidiarij Cæsaris circa Erfordiam subsistunt.

Erfurtenfibus suspecti.

Moguntini de super litteræ.

in Daniâ mutatio, (a) dum ab eâ Sueci deficerent, † Christierno Regi, Cæsaris Caroli Sororio exilium procuravit. Exutus Regno, à Romano Imperio auxilia contra subditos petit. Cæsar quinque millia † armatorum in opem affinis ire jubet, hi pagos Erfurtenfium transeunt, & in iis aliquamdiu nova Cæsaris mandata expectant. Magnus † timor Urbem invasit, ipsosque Saxones suspicio, quasi res hæc Erfordiam spectaret; Danicū iter prætextus esset. Communicantur interim consilia, & ne quid hostiliter in Civitatem machinaretur Elector, Moguntiam scribitur. Ille † aliena non quidem à meritis, sed à suo proposito timeri respondet, istud non se negare, si receptorum nuper exulum incantationibus insana Civitas, in cœpta insolenti pervicacia pergat, sine desidiæ vitio dissimulare

Sedem

(a) Scleid. 4. *Hist. de statu Relig. & Reip. MS. Chronicon Erfurtense.*

Sedem ulterius haud posse. Interim Cæsareanorum discessus metum sustulit.

* Rustici † per Germaniam novo Evangelio temulenti, passim in Magistratus & Dominos insurgunt: turbas doctrinæ suæ notas Lutherus † Wormatiæ dixerat, (a) igitur ne absque signis esset ejus Ecclesia, rebelles inhumanâ crudelitate, & seditionibus eam notant. Erfordiam † undecim millia Rusticorum (b) expagis ejusdem ingrediuntur, accepto prius licentiæ signo à Senatu: nam & patulæ relinquebantur venientibus armatis portæ, nec in alios, quàm in ipsius indignationi subjectos sævitum est. In Electoralem Curiam, ædes sacras, & Clericorum omnis furor effunditur, etiam consuetes hinc inde Divorum statuae profanatae sunt. Sanctus Martinus celebratus ille à prima Christianitate Patronus Urbis, in imagine rabiem sensit, nam ad humiliorem turrem interioris Brületensis portæ lapidi incisus, in illo furore capite, equus pedibus truncatus hodie dum insaniam testatur. Divisi in turmas Rustici, pars templa effringit, nihil ibi sanctum, dejiciuntur aræ, proculcatur ornatus, & vasa Divino cultui destinata furibus in prædam cedunt: Centum argenteos, aureosque calices ex una Basilica Marianâ auferunt. Divites Ecclesiarum suppellectiles,

XXVI.

* MDXXV.

*Rusticorum motus.**Notæ Ecclesie Lutheranae.**Rustici urbem ingressi templa & Clericis spoliant.*

(a) Scleid. de statu Relig. & Reip. lib. 3.

(b) Anon. Chron. Erfurt. MS.

*Senatus tū-
bam argen-
team SS. A-
delarii &
Eobani au-
fert.*

ctiles, argenteas statuas, & multa pre-
tiosa contrectant, imagines, quas mate-
ria pretium non commendaret, dejici-
unt, ipsique proceres suis statuis se spoli-
atos, praesertim ab exteriori parte Chori
Mariani hodie dum lugent; in mortuo
tamen nihil ausus hic furor, at Senatus
† & eos spoliavit: Sanctorum Adelarii
Erfurtensis Episcopi, & Eobani ossa ad B.
M. Virginem in tumbâ argenteâ quiesce-
bant, haecenus singulis septenniis, solen-
ni festivitate, per Urbis praecipua templa,
comitante populo Numini supplice, cir-
cumlata: hanc urnam sanctis reliquiis Se-
natus invidit, atque in Curiam deporta-
ri iussit, postmodum nummi exinde cussi,
& quasi re benè gestâ tumbales appellati
sunt. Sacra corpora in costis quibusdam,
& membris deficiunt, vel liberali pietate
hinc inde sacrariis submissa, vel trunca-
ta per hunc tumultum, postea compacti-
li materiâ redintegrata sunt. Pars alia
tumultuantium, plus quàm brutali ferita-
te Canoniorum aedes infestare, fenestras,
scamna, mensas, fornaces confringere,
suppellectilem pretio magis, quam pon-
dere valentem in praedam servare, reli-
qua in plateas & aquas projicere; idem in
Electoralis Curia perpetratum. Vinum
liberalius bibebant, quod residuum, con-
fractis doliis in terram effundebant.
Mero graves ipsis Clericis omnia dira im-
precabantur, hi, ut vitæ consulerent,
pro-

projectis ordinis vestibus incertas latebras, & humillimum quemque Clientem, ubi nulla suspicione proderentur, petebant. Triduum duravit hæc insolentia, cum nuncius de strage Rusticorum ad Franckenhufium eam compescuit: dejectis in terram vultibus, ut tamen plus tristitiæ, quàm pœnitentiæ colligeres, & ligatis in sarcinam spoliis ad sua reversi sunt. Continuavit Senatus † invasio- *Senatus Pa-*
 nes, & à parochialibus Ecclesiis veteris fi- *rochos Ca-*
 dei ministros expulit, atque ne populus ad *tholicos pel-*
 Divina convocaretur, ex campanis pi- *lit.*
 stilla detraxit. In Hospitali majore liberum adhuc erat Religionis exercitium, in templo S. Severi, & Cœnobiis, Numini clausis januis litabatur, in aliis vel nullum, vel novum Evangelium prædicatum, ipsa Basilicæ Marianæ Cathedra profanata fuit. Saxo Elector, per Thunium, Planicium equites, & Philippum Melanchtonem, Legatos, rituum innovationem urfit, imò in pagis Urbis jubere præsumpsit. Civitas se consilia, non mandata sequi contestata est. Defectionem hanc æmulatio, vel odium Moguntinæ Sedis promovit, illoque † instigante *Erfordia*
 longius à ritu veteri, quam per omnem *longius quæ*
 provinciam recessum: huic inter miniatos *vicinia à ri-*
 sunt multi cœlitum dies, quos Civitas a- *tu veteri re-*
 tro caractere notavit. Retinuit anti- *cessit.*
 quum Christianitatis morem vicinia, quod
 ternis campanarum pulsibus hominum
 P pie-

Electōr apud Cæsare Senatiū turbarum auctorem accusat. pietatem, vel saltem aliquod suspirium de die provocet, ast hīc ille mos abolitus, & silentium indictum. Moguntinus Elector apud Cæsarem, † & Principes (a) de rei iniquitate queritur: Senatū undecim millia subditorum in Urbem recepisse, hos in Electoralem Curiam, tabernas, telonium, in Canonicorum familias, in ipsa templa salvā cœterum Urbem urbem vertisse. Hæc omnia dolum Senatū arguere, nulla de raptoribus sumpta supplicia, continuata à Senatu spolia, & ea peracta, quæ mali incentorem manifestè convincant. Eò jam Erfurtensium insolentias excrevisse, ut non in suam tantum, & Electoratū, verum in universi Imperii injuriam tendant, si impunè in Rep. Romanā sic peccare liceat. Quere-

Fœderi Suevico causa submititur. læ † discussio fœderi Suevico demandatur, quod nuperis (b) annis ad coercendum Rusticorum furorem magni Principes, & inter eos Moguntinus renovaverant. Discutitur à Senatu fœderis Augustæ Vindelicorum congregato rei momentum, sed commodius peculiari conventui posse reservari visum est, * interim † Civitas, ut Cyriaciburgo suo melius confuleret, profundissimæ capacitatis puteum, quem hodie miramur, effodit. Diætā Hamelburgi † indicitur, ubi coram Le-

(a) Documenta in Archivis Moguntino & Erfurtensi desuper extant.

(b) De hoc fœdere Scledanus de statu Relig. & Reip. lib. 4. in fin.

Legatis foederis causam utrinque agunt Moguntini, & Erfurtenses, ac post longam disceptationem, ex placito partium res ita composita est: Condonaret Elector haecenus perpetrata civibus, illi vicissim, ut fideles subditos decet, Electorem suspicerent, Civitas Electori pro damnis in Curia, tabernis, telonio illatis bis mille quingentos aureos penderet, Ecclesiis ornatum omnem, vasa, gemmas, pretiosa, quaecunque recuperari possent, intra mensem restitueret, pro deterioratis & deperditis mille ducentas argenti puri marcas solveret, non aliter nisi in Ecclesiarum ornatum impendendas. Tribunalia potestati & integritati pristinae restitueret, publicanorum & satellitum aedes, ac imperii meri furcas eò loci, & quae forma steterunt ante motus, propriis sumptibus iterum erigeret, nec in istarum refectione Moguntinos impediret, liberum ac publicum in Collegiatis Ecclesiis, & ad S. Petrum Catholicae Religionis exercitiam esset, quoad reliqua templa transactione, vel laudo praesenti nihil dispositum, alia matrem inter & filiam litigia, per deputatos sufficienter instructos foederi Suevico submissa Clericorum privata damna, quae in civili rabie ante novennium acceperant, transactionis articulis, sed ea lege inserta sunt, ne ante assensum eorum quorum intererat, praesudicio essent: scilicet instrumentum obligationis, in quo

Transactio.

*Clerus transf-
actionē non
ratihabet.*

Clerus tributis violenter subiectus, Senatui foederis Suevici ad cassandum tradetur, indictiones Ecclesiarum abrogarentur, Clerici accepta clamna condonarent, extorta sibi decem millia florenorum haud condicerent. At ꝑ cum hæc duriora Clero viderentur, non ratihabuit, sed in imperiali Camera jus suum prosecutus est, prudenter, si non eo tempore vixisset, quo revisionis, ut vocant, abusus justitiam in vinculis habebat: etenim obtinuerunt quidem spoliati restitutionis sententiam, sed quæ ad usque revisorum opem suspensa, iisque nunquam venientibus suffocata est. Legati foederis, qui laudum edixerunt, Franciscus Burckardus Juris Canonici Ingoilstadii professor, Georgius de Knorringen eques Teutonicus, & Jacobus Wideman Nörtingensis Consul fuerant.

XXVII. His legibus Electori suo conciliata civitas, in Saxonum indignationem incidit. *Lites civitas cum Saxon. accipit.* Illi ꝑ jus conducendi per ipsam Urbem prætenderant, sed cives Heroldum adempto Bacillo impediverant. Hic a servatus in Curia Saxonum iram augebat, prætereà Kapplendorffium oblata sorte Civitas repetiit, & atroces finium controversiæ inter Mühlberg, & Wassenburg, pignorationibus utrinque & violentiis aucta. * Hinc ad hostilia Saxones, & captis civibus Urbis aditus undique præcludunt. Anno superiore vehementior

MDXXXIII

ve ritus

ventus S. Severi pinnam, (a) quæ duas
 inter media altior exurgit, dejecerat,
 id imminenti bellis ostentum credebatur,
 & auxit in vulgo timorem. Moguntinus
 ne quid Civitas sua periclitaretur, Præ-
 positum ac Decanum Cathedralis Eccle-
 siæ, simul Cancellarium suum Casparum
 de Westhausen submittit. Indicitur con-
 ventus Lipsiæ, & interveniente Alberto,
 quæ Magdeburgensi Archiepiscopo, ac
 Georgio Duce, de pace actum est: Sal-
 vum sit conducendi jus Electori Mo-
 guntino, & Civitati per Erfordiam, He-
 roldus, tamen Saxonicus ad hospitium e-
 quitare non impediatur, Saxones præfe-
 cturam Kapplendorff relictioni obnoxia-
 am cognoscant. Finium regundorum lis
 non vi, sed jure terminetur. Damna
 hæcenus illata compensentur: sub his aliisque
 legibus pax inita est. Cum Comitibus
 de Gleichen ratione feudorum, quæ Ci-
 vitas ab ipsis, & cives singuli frequentissi-
 ma recognoscunt, dissidia supererant,
 quorum abolitioni dies Mühlbergæ indici-
 tur. Ibi Comites varia bona, quæ in Gif-
 persleben, Ollendorff, Zimmern, &
 Atzmansdorff habebant, Civitati in feu-
 da pro tribus millibus quadringentis flore-
 nis concedunt, Senatui fidelitatis jura-
 mentum remittunt, feuda, de quibus o-
 lim cives investiti, fæminea, & à servi-
 tiis immunita renovant, eadem sub juris-
 dictio-

Transactio

*Lites cū Co-
mitibus de
Gleichen or-
tae compen-
santur.*

P 3

dictio

(a) MS. Chron. Erfurtæ

Clerus Marianus Rudelst. denuo repetit, sed intercipit Saxo.

Saxo gradat urbem.

dictione Senatus relinquunt. Dilatio, quam redemptioni Rudelstadii Marianus Clerus dederat, effluxit. (a) At denuo † ad exactam fidem furda Civitas. Saxo Elector cum imbecilliolem videre Clerum, quam ut ab Urbe pagum condiceret, se pari jure, quo Civitas nititur, intercipere prædam posse credens, occupat. Sic Erfordia pagum sine pretio amittit. Est hoc inversæ fidei præmium, quod & utilitate speratâ careat, & labe apud posteros notetur. Aliis insuper postulatis vexata Civitas: Elector Joannes Fridericus ad provinciales conventus citat, novum prædicantes ritum hinc inde obtrudit, exigat tributa, feuda objicit, militiam imperat, appellationes recipit, atq; alia præterdit, quæ Civitatem Saxoniam municipiis æquarent. Erfurtenses Legatos instruunt, qui deprecarentur postulata, libertatem opponerent; Torgavii Electorem convenere: *Esse urbi suæ antiquissimam libertatem, agnitam semper, imò à Saxonie Ducibus protectam, eam à novis postulatis infringi, nunc primum à Joanne Friderico, à nemine majorum unquam propositis. Ad provinciales conventus subditos citari, iisdem tributa imponi, Religionem aliunde pendere, appellari ad Dominum, militiam veris vasallis indicî: sed Erfordicæ feuda libera esse, nullis unquam servitiis obnoxia, Saxoniam Principes nec Dominos, nec urbem subditam: obstare postulatis pacta majorum, illane accepta ab iis fides, & rante*

(b) *Archivum Marianum.*

empta protectio esset? Joannes Fridericus, examinato per Consiliarios negotio, à petitis destitit.

Post hæc pluribus annis res pacatæ: **XXVIII.**

lites enim quæ cum Domino intercesserunt, Imperialis Camerae Spirensis decisioni submissæ sunt: nec momenti alicujus mutatio contigit, nisi quod magis in errores fidei civitas rueret, atque ob id antiquæ Religionis asseclæ nonnunquam angerentur, * ipsi Clerici (a) ratione †

focariarum divexati, quibus Senatus peculiarem vestium habitum imperare nitebatur. * Concussit quietem Electoris Alberti mors, † quam electio Sebastiani brevi secuta. * Anno sequente cum in-

ter Cæsarem, & Schmalkaldenses foederatos acriore studio bellum ageretur, ac Mauritijs Saxo cum Bohemis in proscripti

Friderici provincias arma verteret, hujus Capitaneus cum viginti peditum vexillis, & equitum turmâ propè Cyriaciburgum confedit, ac recipi in Urbem petiit. Ast (b) Senatus in turbulento

Imperii statu non fidens portas clausit: ita exclusus postquam octo diebus vinetis aliisque prædiis clades intulisset, ulterius movit. * De reliquo Civitas clam Friderico plus, quam Cæsari faverat, sed dum

ad eventum belli cunctari vellet, longa dissimulatione sua studia prodidit. Cæsari

MDXXXVI
Focariis Clericorum peculiaris habitus præscribitur.

MDXXXV
Moritur Albertus.
Succedit Sebastianus.

*MDXLVI.

*MDXLVII
Cæsar pecunie summam ab urbe exigis.

P 4

(a) MS. Chron. Erfurt.

(b) Anon. Chron. Erfurt. MS.

centum millia florenorum, at pari arte, ut belli subsidium, non ut multam sibi dari imperat. Ista Electorem Sebastianum invocat: non se nisi sub calculo Electoratus, cui proximè, & non Cæsari sublit, collectas solvere, ArchiEpiscopus & Sedis regalia tueretur, & pro Urbe sua intercederet. Mittit simul ad Cæsarem Legatos, qui exhaustum Urbis aerarium exponerent, & imperata stipendia deprecarentur: His Carolus: Inopiam propriæ malitiæ imputarent, dum curam omnem, & sumptus ad excutiendum veterem Dominum impenderent, cujus tamen nomine in quibusvis adversitatibus tam dextrè uterentur, nec cunctationes aliò respexisse, quam ut inversâ belli sorte contra Cæsarem starent. At interventu Electoris placatus Cæsar, acceptis viginti florenorum millibus reliqua remisit. * Simile malum à Magdeburgensi milite, † qui hinc inde per Thuringiam & Viciniam quærens hyberna palabatur, perpeffa civitas. Pervagati undique, Urbis pagos deprædati sunt: Licentiùs in hos actum est, quod Moguntia subjecti essent. Statim ad Electorem Moguntinum, qui tunc agebat in Concilio Tridenti, (a) necessitas defertur; ille re cum Trevirensi communicatâ, quid atrocius subesse timens redire domum statuit, idem Trevirensis resolvit. * Quod cum Cæsar per literas

* MDLI.

Magdeburgensis miles urbi gravis.

* MDLIII.

(a) Scleidanus lib. 23.

& internuncios resciret, bono esse animo jubet, ac ne concilium suo discessu destituerent, hortatur, se cuncta Germaniæ quieti necessaria procuraturum. Interim sub gravissimis pœnis, ut à violentiis abstinerent, mandat. Sed Albertus Norico-Brandenburgicus damna continuat, Eichsfeldiam † & Erfordiæ pagos miserabiliter depopulatur, usque dum res cum Mauritio & Cæsare in bellum erumperet, ac distraherentur arma, partim etiam in miserabiles civitatis † Morguntia clades verterentur. * Civitas in his periculis munimentis intenta, passim ea tum reficit, tum emendat. Fossam ad Vallum retrò Carthusiam multo latiorrem effodit, nova signa civibus distribuit. Mox lites quædam inter Urbem † & Fridericum natum Electorem Saxonie componuntur: ille Rudelstadium † prope lacum Cygnicum ante annos octodecim occupatum Urbi restituit, è contrà duorum Monasteriorum Georgivallensis, & Reinhartsbornensis curias in Urbe sitas à Senatu accipit. Dicta cœnobia inter territorio Friderici sita jam olim sibi tribuerat, hinc & hæc prædia in alio territorio præterendit. Rudelstadii restitutio non serio facta, quippe brevi denuò ex prætextu quasi Erfurtenses viam regiam violassent, rescissa est.

* Cum post hæc de pace Religionis stabilendâ Passavii tractaretur, sollicita †

Pagos & Eichsfeldiæ depopulatur.

*Munimenta reparant Erfurtenses * MDLIII.*

Transactio inter Saxonem & urbem.

Rudelstadii majus restituit Saxo sed sine effectu.

** MDLV. XXIX.*

Urbs de Albert. religionis sollicita.

de Religionis exercitio civitas multis apud Saxones egit, movere Cæsarem velent, ut de eo sibi nominatim caveretur. Auctus timor cum publicatis pacis legibus immediatos solum imperii itatus in eis comprehendi videret. Iterum Saxones interpellat, & protectionis tot annuis pensionibus emptæ monet. At Moguntinus ne quid iniquius contra se, quam reliquos Imperii proceres statueretur, impedit. Sic frustrati spe suâ Erfurtenfes, tandem (a) ad confictam Ferdinandeam declarationem confugiunt. Attamen in Academiâ cœpit Religionis mutatio: hætenus Lutherani ab illa exclusi, atque hæc de re lis eam penè divulserat: juridica facultas annis quatuordecim extincta jacuit, diutius aliæ: tandem prævalente istorum potentiâ, non sacrorum, nullâ ritûs habitâ ratione, proceres adoptati sunt. Sola Theologica facultas primæ fidei integritatem etiam post hæc tempora eo gloriosius retinuit, quo de pluribus impetitionibus clam palam intentatis triumphavit. * Senatus ut magis fidem novam firmaret, abrogato Augustinianorum cœtu, Gymnasium eo in cœnobio erexit, Senatorium ab Auctoribus nominatum.

*MDLXI.

*MDLXVI.

* Secuta simultas (b) cum Saxone Vinariensi

(a) Primò omnium in comitiis Ratisb. An. 1576. cum Ferdinandus jam esset mortuus productam.

(b) MS. Chron. Erfurt.

ensi Duce † Joanne Wilhelmo, quam ut sæpius, sic iterum jus conducendi peperit; cum hoc vias regias sibi Duces arrogant. Ante portam Kremperianam, ubi suppliciiis fontes afficiuntur, furcam Moguntini officiales erigi jusserant. Saxo suâ in viâ id posse negat, & negotii momentum tanti habet, ut assumptis quinquaginta equitibus, ante solis ortum & priusquâ portæ aperirentur, ipse veniret, furcam unâ cum implexo rotæ cadavere succindi curaret.

*Saxo Vinarie-
riensis ere-
tam ad sup-
plicia rotâ
dejecit.*

XX X.

Ex mandato Cæsaris Elector Saxonie tanquam superioris circuli Saxonici Capitaneus proscriptos in Gothanis munitio- nibus expugnauerat: Grumbachius † facta deditio- ne quæstioni subiectus inter alia de civitatis hujus subjugatione consilia se agitasse fassus, rebelles variis suppliciiis affecti, Dux Fridericus Cæsari missus post longos carceres obiit. Videbatur etiam publicæ salutis conducere, si deletâ arce munimenta solo æquarentur, ut & futuro conatui subtraheretur refugium, & jacentes muri à pari facinore deterrerent. Hæc omnia magnis sumptibus expediebantur. Augustus 747635. florenos erogaverat, ab Imperio, cujus nomine bellum suscepit, restituendos, † quâ de re, nec non aliis Imperii necessitatibus, ut consultaretur, Erfordiam Comitiam indicuntur. Aptamagnis conventibus civitas, utpote capax, & viciniâ desideratissimis esculentis

*Grumbachii
in Erfordi-
am consilia.*

*Comitia Im-
perii Erfor-
diæ celebrâ-
tur.*

vili

*MDLXXI.

Apud Legatos Saxonicos restitutio Rudelstadii urgetur.

XXXI.

MDLXXVI.

Pons longus exstruitur.

Perit incendio.

MDLXXVII

Electores contributiones Turcicas colligunt.

vili pretio culinas instruente. Unum est, quod commoditatem destruit: omnes plateæ aquis ex Gerâ ductis irrigantur, harum rivuli sic vias occupant, ut & equitando, & vehendo passim difficillimus sit transitus. * Capti Ducis terras agnati inter se dividere constituerant. Cæsar & Electores, quò pacatius transigeretur, Legatos miserant: penes † hos civitas restitutionem Rudelstadii, & ne res aliena patrimonio accenseretur, petit. Facilis Legatorum fuit excusatio: Herciscere possessiones Friderici, non quid juris hic, ibivè habuerit, sibi mandatum.

* Pons † ille, qui longus dicitur, fortis opere erectus est, in quem hodiè, propter frequentiore ibi transitum, multæ tabernæ translatae sunt, cum illæ ante hac in dicto ab iis ponte mercatorum essent, jam ferè desolato, quod multis flammarum infortuniis subjectus, & ædium angustia mercatoribus incommoda fuerit. Vix triennium hinc fluxit, † quo ad dimidietatem ab igne consumptus est. * Appulerunt † hujus anni mense Julio Moguntini Legati, collectas Turcicas à civibus, & Clero exacturi. Senatus quotam suam, quæ fuit olim, ArchiEpiscopatûs tertia, postea quarta, quinta, & nonnunquam septima, contulit. Idem fecit Clerus, quem de bonis etiam alibi flutis vigore Canonum ordinarius collectabat.

bat. Cum autem Ecclesiæ Collegiatae in pagum suum Mondram olim à S. ~~Vatoni~~ Petri Moguntinensi Ecclesia emptum ad subcollectandos Rusticos mitterent, (a) Electoris Saxonici Officiales in Domini sui territorio situm esse contendunt, seque opponunt: frustra t̄ iis Canones objecti, imò deputatos post collectionem redeunt, in viâ intercepti, ac deducunt in Weiffensee, at inde brevi dimittunt. Negotium Religionis progenio Senatorum tractabatur, prout illi in hanc, vel illam partem inclinarent. Hoc Anno Catholicæ Religionis infensiores curiam tenebant, t̄ quibus Auditoribus in festo Corporis Christi, quo Deus sub speciebus panis incarnatus ad adorandum solenni pompâ circumfertur, processio publica inhibetur. (b) Catholici graviter de injuriâ questi, quod audaci temeritate liberum Religionis exercitium illi prohiberent, qui ritus suos, & dogmata precario hæctenus, aut vi solum obtinuerint. Numero tamen superati se continent, ac in Cœmiterio S. Martini solennia peragunt, idque ad Annum sextum continuant, postea solennius iterum processum est. * Petulantes t̄ quidam (c) ex otiosâ plebe subdiale ambulacrum fornicibus super instructum, quod Chorum Marianum versus forum sepit, ascendere

Petri Moguntinensi.

Clerici pro Moguntino collectantes Mödrenses interceptiuntur.

Processio in festo Corporis Christi inhibetur.

MDLXXIX
Clerus Marianus gradus majores portâ claudere dit.

(a) MS. Chron. Erfurt.

(b) Anon. Chron. Erfurt. MS.

(c) Dictum Chronicon.

*Porta con-
nvente Se-
natu per tu-
multum de-
jicitur.*

spargere

XXXII.
*Mortuo Da-
nieli succe-
dit Wolff-
gangus.*

dere ex more consueverant, illinc pro-
spectu in subjectum forum, & mille varie-
tibus non contenti, luctas etiam, lapi-
dum jactus, & ingentes clamores in mul-
tam noctem addebant. His Clerus in do-
mibus suis & Ecclesiâ turbatus, portam
in gradibus erexit, ut insolentes ascensu
prohiberet; † at congregati, quos ne-
quitia, vel Juventus ad licentiam anima-
bat, portam oppugnant, effringunt, de-
jiciunt, secant. Mittit Senatus, qui in-
hiberent, sed remissius erat mandatum,
ut probari facinus callidè ostenderet:
quippe libertati periculosum videbatur,
quasi in arcem sublimia Tempia muniri.
Pergunt igitur atrocius in coeptis, tre-
pidantibus interim Ecclesiasticis, suisque
facultatibus, & sibi in concursu timentibus.
Fuit qui duos haleces è stante adhuc
poste suspenderet, ac ~~postea~~ in vulgus
Jesuitas (sic vocavit) pendere: abiit
hæc res in calumniam, ut pluribus annis
halecum nomine à discolis peterentur, nec
Cæsareis mandatis coërceri, nisi domitâ
jam Urbe potuerit.

Mortuo Daniele † ArchiEpiscopo
Wolfgangus successit. Prior in rebus
agendis felix successori gloriam præripuisse
videbatur. Erfordia in novum Princi-
pem, cujus prudentiam nondum exper-
ta, (a) licentius peccat, & insolentior Sena-
tus

(a) *Frequentia acta & documenta desuper extant.*

tus † parochiale Templum S. Wipper-
 ti cum domo pastorali Catholicis xxiv. o-
 ctobris adimit. Est illud elegantis stru-
 cturæ absque sustinente pilâ in amplissimos
 fornices exurgens. Wolfgangus † re-
 stitutionem Senatui mandat : hic tem-
 plum parœcorum civium esse , præten-
 dit , † quorum sumptibus ædificatum :
 testari illud gentilitia extruentium insi-
 gnia , quæ coeuntis fornices solus exhibet,
 hos autem , paucis exceptis , Evangelii
 reformationem amplecti , proinde ut pro
 suæ Religionis ritu vindicent , negari non
 posse. * Elector per Legatos mandata
 repetit : † Ordinarii , non civium tem-
 pla esse , quorum devotioni solum destina-
 ta sint , ac dato , quod civium liberalitate
 quondam surrexerint , id non proprieta-
 tem , nec ordinarii jura , sed jus patrona-
 tus solum tribuere , cum tamen & id pa-
 rœcis nunquam competierit , verum unâ
 cum Episcopali Jurisdictione ad Sedem su-
 am spectaverit. Frustrâ ex Canonibus
 nisi armatis cum Erfordiâ disputatur , ideò
 Wolfgangus † spoliū ad Rudolphum
 Cæsarem defert , ab hoc mandatum de in-
 dicendo subditis Calendario reformato †
 circa idem tempus Elector acceperat , ut
 igitur per reliqua Electoratus loca , sic &
 hic jussa Cæsaris secundo Novembris pu-
 blicat. Senatus è contrâ de veteri servan-
 do † mandatum affigit , pœnas in sancti-
 onis reos proponit. Hinc † magno civi-
 lium

*Senatus Pa-
 rochiale tē-
 plū S. Wip-
 perti occu-
 pat.*

*Opponit se
 Elector.*

*Respondet
 Senatus.*

**MDLXXX
 III.*

*Refutat E-
 lector.*

*Defert ad
 Cæsarem.*

*Calendarium
 reformatum
 publicatur
 Erfordie.*

*Senatus re-
 jicit.*

*Hinc dupli-
 cū Calendar-
 rii observa-
 tio.*

lium negotiorum incommodo, duplex
 Calendarium civitas accepit. Postridie
 S. Catharinæ Catholici amputatis, qui per
 errorem irreperant, decem diebus, se-
 xtum Decembris, & in eo S. Nicolaum
 venerati sunt. Senatus cum potissima ci-
 vium multitudine veterem temporis cal-
 culum retinuit. Nec contentus Cæsarea
 & Electoris iussa detrectasse, illos, qui
 paruerant, carceribus mancipat. * Rudol-
 phus † in causa Wippertini templi
 cognoscit, & Pragâ xx. Martii restituti-
 onem cum domo parochiali mandat. Ci-
 vitas eadem Cæsari, quæ ante Electori ob-
 loquitur. At severius Cæsar jubet, ite-
 rumque Wolfgangus per Legatos ædem
 repetit. Demum Senatus † Cæsaris in-
 dignationem metuens, retentâ parochi-
 ali domo templum restituit. Sed Archi-
 Episcopus partitione hac partiali non con-
 tentus, etiam domum sibi reddi postulat,
 † cumque Monasterium Canonicorum
 Regularium S. Augustini similiter occupa-
 set Senatus, has querelas ad Cæsarem jun-
 git. Rudolphus * utriusque restituti-
 onem disertè mandat. Senatus † curia-
 tur, & quas potest moras necit: Mogun-
 tini desiderii iniquitatem se probaturum,
 obiisse nuper Syndicos, & Seniores, qui
 privilegiorum, & hujus rei notitiam ha-
 buerint, ut primum iis surrogati plenius
 se informârint, fusius, & quid in re sit,
 responsurum. Cæsar † puerili responso
 offen-

*MDLXXX
 IV.

Rudolphus
 Cæsar *Wip*
pertini tem-
pli restituti-
onem man-
dat.

Templum re-
 tentâ paro-
 chiali domo
 restituit Se-
 natus.

Cæsar Mo-
 nasteriū Ca-
 nonicorum
 S. Augustini
 restitui ju-
 bet.

*MDLXXX
 VII.

Senatus re-
 spondet.

Cæsar man-
 datum repe-
 tit.

offensus, nam sapius proprii juris ignorantiam moræ prætenderat, severius rescribit: Unde quod ampla Civitas hominibus destituatur, qui domestica jura, & literas sciant, pareret confestim suis jussis, parochialem domum, & Monasterium, quod occuparunt, cum censibus restitueret, aut morositatis se vindicem expectaret. * Supervenit mox aliud Cæsaris

* Ru-
templi
titutio-
t. Ci-
tori ob-
t, ite-
s ædem
saris in-
arochi-
Archi-
on con-
ostulat,
icorum
cupal-
em jun-
titutio-
curia-
Mogun-
urum,
es, qui
m ha-
plenius
re sit.
sponso
offen-

mandatum: invisæ Civitati provocatio-
nes ad Curiam Moguntinam erant, ut-
pote cum iis de subjectione sua moneretur.
Igitur Senatus appellantes mulctabat, &
quibus poterat modis impediabat. Ite-
rum Elector Rudolphum † superiorita-
tis suæ vindicem invocat. Hic mirari se
scribit, quod peculiarem in Imperio Ro-
mano & inauditum hæcenus dominatum
erigat Erfordia, non posse hoc salvâ Rep.
in Germaniâ tolerari. Relinqueret Se-
natus ad justitiam patentem viam, nec
Domini sui jura invaderet. Continuati-
onilitium, Dominicanorum † Monaste-
rium materiam præbuit: id à dissoluto
quodam Monacho possidebatur, qui sub
protectione Senatûs superiores suos, ip-
sum adeò Archiepiscopum despiciebat.
Electoris Sigillifer coërcere irregularem,
& cum Provinciali Ordinis disciplinæ ve-
teri Cœnobium restituere conatur. At
Senatus, ne quid in personam sub prote-
ctione sua constituti admitteretur, inhibet.
Monasterium autem mandatis recentibus

*MDLXXX
VIII.

*Rudolphus
Senatû ex-
probat affe-
ctatione pe-
culiaris do-
minatûs.*

*Restituendi-
sciplinam in
Dominica-
norum mo-
nasterio Se-
natus impe-
dit.*

Q

Cæ-

Cæsareis territus vindicare sibi non ausus. Introducitur novus, ut vocant, Prior, sed cui alter conviciis, & Senatus favor prævaluit. Sic & hoc, aliaque, præcipuè mendicantium Cœnobia Senatui cessere, partim disciplinâ laxiore profanata, partim inritâ venditione derelicta. Moniales sua tutatæ sunt, quod modestiore vitâ sui venerationem conservassent. Nondum hæc sopita lis, & aliam Senatus intentat. * Elector † Michaëlem Schillingium (a) Societatis Jesu Præsbyterum huc miserat, ut in Basilicâ Marianâ legem Dei prædicaret: famosa jam tum hæc Societas, quod ruenti in hæresin populo feliciter obicem posuisset. Igitur omni consilio † receptionem istius impediendam Senatus censuit: Superstites adhuc Catholicos istorum hominum zelo indurandos: immunitati Reip. adversus Dominatum Moguntinum consultum haud fore, quamdiu Pontificios cives haberit. Ut consonans Religio subditos imperantibus neçtit, sic pro libertate tuenda discrepantem excitare. Sufficiebant hæc, ut exire Schillingius ex Urbe juberetur, prætextus à lege protectionis Saxonicae desumptus, quæ Principibus ingratos in civitate tolerari vetaret. Hæc Schillingio vocato in Curiam à Senatu dicta, simul leges Reip. allegatæ sunt, quæ hominem cætus necdum recepti non protegerent.

Schil.

⁴MDLXXX
IX.

*P. Michael
Schillingius
è Societate
Jesu Erfordiam venit.*

*Senatus se
opponit.*

(a) *Annales Collegii Societatis Erfurænsis.*

Schillingius jura gentium objicit, quæ innoxium hospitium negare inhumanum ducant; præsentiam autem suam absque Reip. detrimento fore, se fidejussoribus cauturum. Nec ignotum se adeò, cui Erfordia patria sit, fratre ac consanguineis adhuc superstibus. Imò se civem Academicum esse, dudum Universitatis albo inscriptum; insuper in Electoris obsequio hic morari, ex cujus mandatis adsit, ejus superioritatem si disputarent, saltem ex multiplicibus pactis, Electoris ministro protectionem deberi. Cum frustrà hæc opponerentur, ac satellitibus minitaretur Senatus, ille de asylo sollicitus ad Curiam Moguntinam fugit: irritatus his Senatus illam undique turmis cingit, ac mensibus duodecim Schillingium obsidet, tandem moræ pertæsus, Comite Vicedomino Olando per obstupescentes vigiles exit, sicque servatus hic concionator, & accedentibus mox liberalissimis Legatis, anno sequentis sæculi primo (a) hæc missio in residentiam transiit, assumptus etiam post triennium (b) societatis habitus, cum antea sub clericali patres latuissent: demum (c) conductâ à Clero Mariano domo, quæ ad iconem B. M. Virginis appellatur, accedente etiam opimâ hereditate

Q₂

(a) Anno 1601.

(b) Anno 1604.

(c) 1607.

tate (a) Denstadianâ , Elector Swicardus, (b) Monasterium Regularium, desertum à Canonicis adiecit, sicque residentia (c) in Collegium Societatis evecta est.

XXXIII.

Frequentes interim conventus (d) cum Saxonibus Civitas habuit, interdum etiam dona submisit, ut de favore certior esset. Cum † Moguntino autem continuatæ lites, & tam profana, quam sacra disputata sunt. Jus tribuum, illas erigendi confirmandique regale Sedes Moguntina sibi hætenus servaverat, hoc Senatus eripere conatur, utque favorem † attentatum haberet, multis de Moguntinis Officialibus queritur, varios in ipsos excessus, & delicta conjicit: è contra Elector † sua jura vindicat, si quid Officiales peccaverint, ad suam id cognitionem pertinere. Nunciat † præterea se vi patrum (e) ante duo sæcula initorum Comitatus Tondorff, & Mühlberg pro dimidiâ parte dato pretio redempturam. Parvi hæc Urbici faciebant, † Dominos se Comitatum istorum, de reluendi jure nihil constare; frustra illis pacta allegantur, qui ut Moguntinis armis in disito loco, sic & pactis eorum prævalere sibi visum sunt. Irritavit Wolfgangum dolus sub-

Continuata cum Moguntino lites.

Senatus de Officialibus querela.

Electoris responsum.

Nunciat Elector restitutionem Tondorffii & Mühlbergii

Senatus renuit.

(a) 1609. fuitque quindecim millium aureorum.

(b) 1615.

(c) 1619.

(d) MS. Chron. Erfurt.

(e) Vide supra ad annum M C C C L V I I.

ditorum, cumque persecutio juris sui
difficilior videretur, quam ut exequi pos-
set, desperatum consilium amplexus est.

* † Egit cum Principe Saxoniae Friderico
Wilhelmo (a) Electoratûs ejusdem ad-
ministratore, eique sub certis conditioni-
bus jus suum reluendi cessit. Redimeret

Administrator Comitatus refuso pretio,
eorumque possessionem apprehenderet.

Annis quadraginta fructus perciperet, po-
stea Archiepiscopatu ex integro restitue-
ret, ac pretium vicissim expectaret. Se-
creto hæc, etiã postquam Moguntiaë quar-
to Augusti conclusa essent, habita sunt,

ut prius ad executionem necessaria, pe-
cunia scilicet, confirmatio Cæsaris, & a-
lia pararentur; attamen timuit Civitas,

quod subfuit, & sylvam Tondorffensem
liberalius succidit. Saxo prohibet, cum

autem id, quod actum fuerat, propalare
necdum vellet, jus venandi istã

in sylvã prætendit; in cujus præjudicium
nudare lucos fas non esset. Civitas non

satis ignara, quod aliud ageretur, novam
litem intendi, novumque jus, quod ne-
mo majorum hæctenus affectaverit, con-
queritur. His menses aliquot insumpti.

† Vigesimo tertio Novembris ab Admi-
ministratore Legati in Urbe adsunt, ro-
gantque Senatus deputare quosdam vel-
let ad breve colloquium, habere se,

quæ

† Vigesimo tertio Novembris ab Admi-
ministratore Legati in Urbe adsunt, ro-
gantque Senatus deputare quosdam vel-
let ad breve colloquium, habere se,

let ad breve colloquium, habere se,

let ad breve colloquium, habere se,

let ad breve colloquium, habere se,

* MDLXII.

Wolffgägers

reluendi jus

sub certis le-

gibus Saxo-

ni cedit.

Saxo Lega-

tos mittit

Erfordiam.

(a) Acta hujus rei in Archivis extant locupletissima, & quidem
Erfordiae in theca viridi compacta.

*Ubi sibi cessit
significat.*

*Pretium of-
fert.*

*Erfurtensis
Responsum.*

quæ nomine sui Principis exponant. Mif-
sus è Curiâ Syndicus, & duo Senatores
ad hospitia Saxonum: hi venientibus man-
data, & quæ hætenus acta sint, expo-
nunt: † Electorem Moguntinum, Ad-
ministratori Electoratûs Saxonici jus redi-
mendi Comitatus Tondorff, & Mühl-
berg, sub certis legibus cessisse, adferre
igitur † se pretium olim pro Tondorff,
& dimidietate Mühlberg Gerhardo Archi-
Episcopo solutum, scilicet, MCC. mar-
cas argenti, alteram dimidietatem Mühl-
bergii redimendam se sibi reservare. Cæ-
saream etiam Majestatem hæc pacta con-
firmasse, hæc sigilla, has manus Cæsaris,
Electoris, sui que Ducis esse, fundari nego-
tium hoc in aperto jure, atque conser-
vationem Moguntinorum Dominiorum,
ipsius adeò fidei Erfurtensis integritatem
respicere, proinde assensu in id, quod
jura exigunt, se tam parum dubitare, quam
iniqua attentata à Senatu metuant. Reip.
Syndicus ne repentino responso in detri-
mentum causæ quid loqueretur, copiam
productorum petit, ut eas præter postu-
lata Senatui exponere, ejusdemque men-
tè Legatis referre posset. Annuunt hi
petitis, & illos pactorum versus, qui ces-
siones testabantur, edunt, conditiones
autem sub quibus facta, Moguntinos so-
lum, non Erfurtenses attinere ajunt, &
earum editionem negant. Sic eo die dis-
cessum est. Altero Deputati revertuntur, †

&
fin
qu
del
&
lib
de
ber
na
qu
ca
&
sta
co
rit
qu
R
ne
se
no
pr
ne
er
do
te
q
ta
C
ru
n
if
A
&

& quam aliena hæc postulata Senatui visa sint, exponunt. Rem arduam esse, in quâ extemporalis resolutio ne peti quidem debeat. † Evolvendum prius Archivum & instrumenta hujus negotii quærenda, libertatem Civitatis in cives diffusam, ut de majoris momenti negotiis omnes deliberent, atque hinc Collegia quinque Senatorum, prætereà tribunos, Opifices, quaterniones, in & extrâ portas convocari oportere, penes eos Reip. summam, & gravissimum præsentis rei momentum stare, hos intrâ tam breve tempus non convocari, minus informari de causæ meritis posse. Ne tamen ignorent Saxones, quid Senatus in præconsultatione, salvo Reip. voto, hac de re senserit; † cessionem aunt, ex defectu materiæ nullam esse, cum Moguntino redemptionis jus non competat, dimidietatem Mühlbergii propriam Urbis, nec à Sede, sed ab Hennenbergensibus, & Schwarzenburgicis emptam, similiter in Comitatu Tondorff multa bona Civitatem, jam olim ante emptionem habuisse, & nunc habere, quæ reuitio non attineat, proinde sibi tanquam communis rei Dominis jus retractus competere, imò cum respectu istorum bonorum subditi sint comitatûs, sine consensu suo fieri cessionem non potuisse, cum inviti subditi alienari nequeant. Ad hæc per Cancellarium Saxones: † Dominium ex utili, non ex vero sibi Erfurten-

*Moras nō
Etunt.*

*Cessionē im-
pugnant.*

*Saxones de-
ferunt.*

ses asserere, qui propriis confessionibus ex literis ad Saxones datis convinci possint, ubi utriusque Comitatus Domini Moguntinae Sedi adscripserint. Esse dimidietatem (a) Mühlbergii non à Moguntino, sed cum ejus licentiâ hoc pacto emptam, ut Sedi redemptio libera quancumque permittatur. Quæ de retractu, & invectorum subditorum alienatione ridicule dicta, huc non pertinere, cum ista omnia in pacto de retrovendendo non atterdantur: † iterum Erfurtenfes: datam quidem reemendi facultatem Sedi, alii, ut literæ dicunt, ex reverentia, & devotione, hæc quia personalia sint, ced non posse, imò disertè ibi legi, ne unquam in extraneos isti Comitatus alienarentur; prætereà vigore contractuum integranni quadrante reuisionem prius intimari oportere. Saxones offensi, † num non ante biennium Moguntinus intimari auctoque calore etiam reuisionem alterius dimidietatis Mühlbergii indicunt, imulacervum auri in mensam comportant: ibi pretium utriusque Præfecturæ jacere, præter quod nihil postulare Civitas possit. Post paucos dies scribit Senatui Dux Joannes Administratoris frater, pretium nuper † recusatum Salzæ sub custodia Senatûs in deposito jacere, nullam amplius moram negotium pati, proinde subditis homagium indicendum, cui tam ultæ rei

Uteriora Erfurtenfium fundamenta

Integræ Mühlbergii reuisionem Saxones indicunt.

Pretium ab Erfurtenfibus recusatum Salzæ deponunt.

a) Vide supra ad Annum MCCCLVII.

si Civitas Vasalligio multiplici Ducibus ob-
 stricta resistat, feloniam fore, non nisi
 caducitate feudorum expiabilem. Mul-
 tum his territi Erfurtenses instrumentum
 publicum † conficiunt, & in eo super
 iniquitate rei queruntur: habere se vetu-
 stissima cum Saxonibus pacta, vigore quo-
 rum lites ortæ non sic pro Imperio, & vio-
 lenter, sed missis utrimque arbitris per
 laudum expediendæ sint. Præterea † si-
 mili causa Domum Saxoniam sibi teneri,
 quæ Kapplendorffensem Præfecturam eâ-
 dem lege possideat, nec tamen in relutio-
 nem consentire velit. Petere se fidem
 majorum, illudque jus, quod Saxones
 sibi constituunt, in eos retorqueri. Hoc
 instrumentum mittere per nuncium non
 ausi, metuculoso consilio clam in Cancel-
 lariam Vinariensem projici faciunt. Ar-
 ripiunt hanc injuriam Saxones, & missis
 causæ meritis eam exaggerant; minantur
 etiam, sed & interim Saxonica subjectio
 subditis indicitur. Magna fuit in Urbe ci-
 vium indignatio: † hæccine protectio
 Saxonica esset tot annuis pensionibus em-
 pta? si fœdus cum Moguntino contra Ci-
 vitem Duces paciscantur, adigi se ad de-
 sperata consilia, & illum, quibuscunque
 modis placandum. Saxones † ut suæ
 causæ odium minuerent, à Religione fa-
 vorem mutuuntur, spargunt, Consiliarii
 (a) etiam ad primores Urbis perscribunt:

Duces

*Protestatio-
 nem publicã
 Erfurtenses
 in Cancellar-
 iam Vina-
 riensem clã
 projiciunt.*

*Ad edictum
 quod quisq;
 juris provo-
 cant.*

*Civitatis
 querela in
 Saxones.*

*HibonoRe-
 ligionis des-
 deria sua
 palliant.*

(a) *Extant litteræ originales in dicta theca viridi.*

*Tondorff &
Mühlberg
occupant.*

** MDC. III.
XXXIV*

*Post execu-
tionem arbi-
trii eliguntur*

*Erfurtensium
quinque gra-
vamina.*

Duces suos non quod fidei majorum in-
memores, aut quicquam de affectu in ur-
bem remiserint, sed pro ejusdem bono
cum Moguntino pepigisse. Hunc Comi-
tatus suos constituisse armis vindicare,
quibus cum impares Erfurtenses, lapsis in
potestatem Moguntinam arcibus actum
de Religione fuisse. Alii his decepti, pru-
dentiores fucum adverterunt. Die secundo
Decēbris farces Tondorff & Mühlberg mi-
litari manu occupatæ, & sic isthæc omnia
intra novem Dies festinanter peracta
sunt.

* Obtenta possessione † arbitri utrim-
que nominati, qui controversias dirime-
rent; Conventum Arnstadii, postea eti-
am Büdstadii, ubi Erfurtenses ante omnia
se in possessionem restitui petunt. Saxo-
nes hanc litem non suam, sed Mogunti-
nam esse, proinde ad arbitros non perti-
nere ajebant, si quid autem præter eam fla-
gitent, se justa omnia passuros. Urbici
quinque potissimum gravamina adducunt.
† Dimidietatis Mühlbergii reversionem eā-
dem penè septimanâ nunciatam, & vio-
lentæ executioni mandatam esse, quod
pactis manifestè contrarietur. Secundò,
præter census aliquos multa se prædia in
utraque Præfectura habere propria, quæ
nullis subjecta pactis simul adēpta sint. Ter-
tiò, pagos Meckfeld, Tieffengruben, &
Hohnfeld ad Præfecturam Tondorff non
pertinere, qui tamen cum ea occupati,
sicque restitui debeant. Quartò, Kapplen-
dorff-

dorffium se reluere velle. Quintò, Saxones Rudelstadium majus restituerent. Illi denuò † cunctantur, priora gravamina jura Moguntini Electoris concernere, in cujus præjudicium submittere arbitris nihil possint; bona, quæ prætenderent, & pagos, tanquam appertinentes ab Electore assignatos, cum igitur convento tempore secundum traditionis leges Sedi Moguntinæ restitutio sit facienda, pati se non valere, ut quidquam subtrahatur. In Kapplendorffensis Præfecturæ relevationem se consensuros, si Civitas minorem Comitatum ad Geram, quem sæculi decimi quarti anno decimo quinto (a) sub eadem lege à Friderico accepit, reluendum daret. Rudelstadium scire Erfurtenses, cujus sit, nec quicquam juris ab iis in eo prætendi posse. Urbici dictum Comitatum jam dudum redemptum esse demonstrant. Denum formula † compromissi concipitur, sed amplius nihil actum, & Erfurtenses carere pretio Comitatum, quam acceptatione ejus renunciare juri maluerunt.

Saxonii exceptiones.

Præter compromissifor- mulam nihil fit.

Aliæ cum Moguntinis continuatæ sunt XXXV. Erfurtenses Collectas Imperiales solve- vere arario Moguntino etc.

Erfurtenses Collectas Imperiales solve- vere arario Moguntino etc.

(a) Vide sup. Ann. 1315.

*Matricula
circuli Sa-
xonici inseri
desiderant
& cur?*

*Wolgäus
collectandi
in probat.*

*Cæsar im-
perat Colle-
ctas.*

*Stabilire ci-
vitas liberta-
tem religio-
nis intendit.*

*Ministeriū
confirmari
ab Electore
petit.*

etenim tunc non Electori, sed Cæsari pe-
pendisse. Illud omni voto expetebat, ut
ut Circuli Saxonici matriculæ quoad Col-
lectas inscriberetur: sic enim simul &
Moguntinis exempta, & contra ipsos Sa-
xones tanquam ejusdem circuli membrum
munita fuisset. Wolfgangus ꝑ multis
Cæsarum mandatis, & sententiis, con-
troversiam pro se decisam ait: esse illam
civilis societatis naturam, ut imperantes
necessitates publicas suis curis, subditi pe-
cuniis sublevent. Dietheri tempora fru-
stra allegari diffidiis civilibus corrupta,
præterea illum antecessorem Electoralibus
in signis à Cæsare non fuisse investitum,
idque ut plurimum malorum, sic & hujus
rei causam fuisse. Exemplis si litigandum,
frequentissima adesse, ubi quotam tertiam
ArchiEpiscopatus contulerit Erfordia,
nonnunquam ad preces ejus mitigatam.
Ad Cæsarem lis devolvitur, ille ꝑ præ-
stationem Collectarum disertè mandat,
cui se Civitas submittit, ac sequentibus an-
nis usque ad ferale bellum libenter con-
fert. Remiserunt post hæc æmulationes,
& aliquamdiu sine apertis contradictioni-
bus actum est. Attamen de libero Reli-
gionis exercitio sollicita Civitas ꝑ stabilire
illud omnibus modis intendit. Præser-
tim ministerium suum, ut appellat, ab
Electore confirmari petit. Collegium est
ex prædicantibus Augustanam confessio-
nem & Deputatis quibusdam conflatum,
quod

quod ex speciali mandato Senatûs matrimonialia negotia, & quæ conscientias attinere videntur, discutit, invisum id Electori fuit, cujus utrique potestati derogaret, hinc vehementius approbatio urgebatur. Interim subsequentes anni profanas etiam lites creant, quibus dirimendis * Elector Consiliarios submittit. †

Prima omnium cura de ministerio fuit, confirmaret illud Elector, Civitatem obsequiis aliorum postulatorum compensaturam. Inductus hisce Schwicardus † auctoritate sua ministerium persistere jubet, sicque superioritati suæ consulit, dum Erfurtensibus Religionis exercitium indulget, quod nisi subditis fieri nequit. Saxoniae Princeps Joannes Ernestus, cum avitarum terrarum regimen ei obtingeret, proceres sui Principatûs ad subjectionis juramentum ex more vocat. Citata † etiam Erfordia: hæc desiderii novitatem explicat, illud † juramentum se Landgraviis debere, quod fideles ratione clientelarium bonorum extraneis, paribus, sæpè inferioribus præstant, illo se fidelitatem firmaturam. At subjectionis votum Landgravios nec unquam exegisse, nec dedisse Erfordiam. A Diæta, ubi novo Principi subjectionis juramentum præstitum est, Erfordia abstinuit, * at-

† alio die ratione clientelarium bonorum fidelitatem juravit. Ad alias postmodum lites Moguntini cum Erfur-

* MDCXV.

Consiliarii

Moguntini

veniunt.

Schwicar-

dus ministe-

rium confir-

mas.

Saxones sub

jectionis ju-

ramentum

exigunt.

Hæc rennis

*DMCXVI

Fidelitatem

jurat.

ten-

MD CXVIII
*Weichbil-
dii fines li-
mitati.*

tensibus transgressi, * præcipue † fines Weichbildii limitati sunt; illo nomine districtum qui prædia Urbis, aut agros illius complectitur, appellant, eidem cum istâ legi iudicivè subjectum, & quoniam amplior erat in Urbe, (a) quam ejus pagis Moguntina potestas, hinc arctare suos fines Urbici, ampliare Moguntini intenderant, neque hæc Diætâ dissidentes terminos satis conjunxit, sed pluribus tentatis, quam transactis iterum ab invicem discessum est. Secutæ in Imperio turbæ Civitatis animum, prout se flectit fortuna, lancinarunt, illo potissimum retenta, quod Elector Saxo, ejusdem cum Moguntino factionis esset. * Fridericus

*MDCXXII
*Fridericus
Dux militē
scribit.*

*In Erfurten-
sum pagis
distribuit.*

*Udestatten-
ses resistunt.*

*Omnis miles
trucidatur.*

* MDCXX
VIII.

a) *Vid. infra N. 39.*

Saxonix † Dux Coburgicus acceptâ pecuniâ militem scripserat in Belgium deducturus. His armis Hassi, & interjacentium terrarum Domini haud faventes transitum negant. Defecit Ducem Annona, nec hospitia aderant, quæ tot milibus assignaret: Igitur † per Erfurtensum pagos distribuit, quod his viribus superior videretur: Terrore primò recepti, soli Udestattenses † ausi resistere, sed dejectis per tormenta eorum parietibus, quos ex stramine & luto pro munimine conficiunt, pagus miserè devastatus est. Duravit hospitatio † per aliquot dies, postea dato Rusticis licentiæ signo una nocte miserabiliter trucidati sunt. *

Brück

Brücknerus & Forsterus Consules † Lo-^{Duumvira-}
 minatum Curiae sibi firmaverant, ita ut al-^{1116.}
 ter alteri in fine anni fasces deferret, cum
 tamen haecenus quinque Senatorum Col-
 legia fuissent, quæ totidem annis sibi suc-
 cesserant. Continuatus hic Duumvira-
 tus quatuor annis, usque dum plusquam
 Civilia agi, invadi Remp. cives adverte-
 rent, hinc aliud foedus † pro libertate, ^{Foedus cose-}
 pro veteris Reip. statu pangitur, & eò ^{trà illum.}
 Duumviri adacti, ut pristinae successionis
 leges Senatui redderentur. Pyramis cum
 statuâ magnificentius ante Curiam erecta:
 scilicet quædam Imperii Civitates, incer-
 tæ fidei Rolandum publicis in columnis ex-
 ponant, libertatis argumentum: eun-
 dem in statuâ proponere callido Consilio
 placuit, ut antiquissimam libertatem po-
 steritati mentiretur. Pyramidem everti,
 dejici statuam Moguntini petiêre, res per
 Schwindium acta, fuit hic vir in rebus
 Imperii versatissimus, Cæsaris, & multo-
 rum Principum Consiliarius, continuo
 quasi arbitrum inter Electorem, & Urbem
 in frigusculis egit, & sic ab utraque parte
 multum quidem ambiebatur, sed ut so-
 let, à neutrâ gratiam, potius invidiam
 retulit, hinc infelix exitus, quem postea
 referam.

* Secutum † fatale Cæsaris Edictum, ^{MDCXXIX}
 quo protestantes Ecclesiastica bona resti- ^{XXXVI}
 tuere jubebantur, terruit & illud Erfordi- ^{Edictū Fer-}
 am, quæ varia Monasteria, templa etiam ^{dinandum}
 Ca- ^{urbem 1117}
 Tet.

*Religiosi Mo-
nasteria re-
petunt.*

*Franciscani
inter se dis-
cordes occa-
sionem elabi-
sunt.*

*Augustinia-
ni Monaste-
rium suum
pretendunt*

Catholicis ademerat, igitur in partes eo-
rum, qui foedus contra edictum pacti
propendit, eventum rei sollicita expecta-
tione observans. Non t̄ segnes ad sua
Religiosi aderant, Cœnobia vindicatur.
Præcipuè Fratres Ordinis Eremitarum S.
Augustini, & S. Francisci. Hi t̄ in se
divisi, mutuâ æmulatione sua commoda
corruperunt, quippè & cœtus conven-
tualium, & ille, qui strictioris observan-
tiæ Monasterium prætendebat, utroque
asserente, sibi quondam ademptum: tra-
ctum his tempus, usque dum mutatâ for-
tunâ utrique negaretur. Felicius t̄ Au-
gustiniani instabant, licet iis Senatus ma-
gis resisteret, quod Monasterium eorum
in quo Lutherus vixerat, quasi sanctum
haberet, ac Gymnasium in eo Juvenibus
Studiofis aperuisset: Contrâ Passavien-
sium placitum Cœnobium hoc repeti, quod
protestantibus antea occupata addicit;
Ferdinandum (a) decretum itidem re-
fragari, & cum Thuringicæ Provinciæ Au-
gustinianorum Præside transactionem;
imò propositas fuisse pacti leges Mogun-
tiæ, vigore quarum, & retinere debeat
Civitas Monasterium, & desuper confen-
sum papalem accipere. Econtra Cæsarei
edicti executores: Passaviensem transac-
tionem Erfordiam ut municipalem Ur-
bem non attinere, decretum Ferdinan-
deum commentum esse per mendacia Cæ-
sari

(a) De quo sup. N. 28.

fari imputatum, pacta cum Provinciali & citra mandatum Ordinis, & metu iniuncta, nec in istius præjudicium, nec cessante jam necessitate obligare, tentatam Moguntiaë transactionem in placitum nunquam transiisse. † Urgentibus negotium Monachis cum iis Senatus transegit, ac servitarum monasterium unà cum redditibus addixit, eo in sequentibus turbis devastato, S. Valentini Curiam emere: Sacris Templum S. Wipperti ab Electore ad interim assignatum. Franciscani sibi invicem obstantes intento frustrati sunt.

Aliud pro suo accipiunt.

* Appropinquabat Magdeburgensis ex-
cidii Vindex Suecorum Rex Gustavus. II.

XXXV

Tillius & virtutem hostis, & belli fallaciam perpendens, munimenta undique præsidii replet, ut & retardarent hostem, & majore vi pressis refugium essent, † aperiri sibi hanc Urbem, recipique præsidium voluit: trepidabat Senatus, nam sine-garetur, victoriosus ille Dux exequi, quæ rogaverat, potuit, receptum autem præsidium edictum Cæsareum obtrusisset.

MDCXXXI

Tillius præsidium imponere Erfurto intendit.

Recurritur ad Schwindium, † & postulata Tillii exponuntur: parituram in omnibus Civitatem Cæsari, Electori, dum gravissimo præsidii onere non suppresseretur; advertere se non tam munimenta intendere Cæsarem, quam Edicti obedientiam, Civitatem autem ad omnia pronam: frustra volentem cogi, Religionis utriusque Civibus præsidium grave futu-

Ad avertendū Schwindium instruitur.

R

rum,

*Catholici
missis ad Til-
lium Legatis
deprecantur*

*Idq; magno
suo malo.*

MDCXXXI.

*Cæso ad Lip-
siam Tillio
Senatus à
Suecis præ-
sidium ro-
gat.*

rum, bona amicorum æquè ac hostis militem rapere. Vellet inducere Catholicos, ut Legatis ad Tillium missis, Concordiam Civitatis, nec adversus justa quævis subeuntes se milite egere nuncient. Schwindius his deceptus, † suis etiam prædiis & facultatibus, quas amplissimas habebat à milite timens, Clerum, & Catholicos Cives, ut quosdam ad Tillium ablegarent, inducit. Exponunt illi concordiam Civitatis, ac quod Lutherani iustis omnibus se subjiciant, ipsa etiam templa, & monasteria restituere velint. His, & quæ alia suum in exitium proposuerant, motus Tillius, adigere Erfordiam ad præsidium desiit, † quod paulò post ipsis deprecantibus Catholicis extremas calamitates attulit. Quippe * mutatâ ad Lipsiam belli aleâ fugatoque à fœderatis † Tillio, Senatus apertè Suecorum partibus accessit, utque impunè faceret, ac adversus Dominum se muniret, missis ad Regem Legatis præsidium rogavit. Continuò Regem Legati sequebantur, usque dum expugnata Herbipolensi arce audirentur: multis ibi de recente victoria, de prospero armorum successu Regi gratulati sunt: adesse eum ex jussu Numinis Evangelii vindicem, quod ut in tota Germania sic in Erfordia præcipuè multa hæctenus tulerit, eam ergo pedibus Maximi Regis se subjicere, atque pro libertate conscientiarum, pro templorum conservacione ad-

adversus Pontificiorum violentias, & nuperum Edictum, præsidium rogare. Rex postquam aliqua de statu Urbis sciscitatus esset, utilibus precibus annuit, ac militem imposuit. Clerus, Moguntini † Officiales & jura, à deditiois legibus exclusa, Suecis in prædam data sunt. Ipse Gustavus † Urbem accedit, ac ingenti pompâ recipitur. Magna omnibus lætitia, quod nunc tandem saluum Evangelium fore persuasum esset. Tam potens in animis vulgi Religio! receptum præsidium, libertatem perditam, nihili habebantur, quia Religione adumbrata fuerant. Senserunt, at serò, Schwindius & Catholici, Senatum non præsidium, sed obedientiam Edicti Cæsarei horruisse. Schwindius † à securitate publica exclusus hostibus deditus est. Erat inter eos Schwindii quondam Alumnus, qui ingrato facinore contumeliis vexatum diripuit, † ac cum tanto mœrore extingueretur, cadaver in tumba adhuc versavit, an fortè pecuniam propinqui occultassent? quod postremum Senatui imputatum, qui monumenta litteraria simul efferri suspicatus est. Clerus etiam dispersus hinc inde fugit, aut latuit. Manserunt hæc arma in Urbe, usque dum Cæsar cum Saxone * Pragæ transigeret. † Pacis hujus leges multi Imperii ordines subeunt, sollicitatur & hæc Civitas, ut hostile præsidium dimitteret. † nihil privilegii, Nihil libertati

R 2

Officiales & jura Moguntina Suecis deduntur.

Gustavus Rex venit Erfordiam.

Ingratitudo Senatûs erga Schwindium.

Fatum Schwindii.

**MDCXXXIV.*

Pax Pragæ.

Erfordia præsidium Suecicum dimittit.

tati ritus derogandum, salva pacta cum Moguntino, salva jura fore, de quo cum specialiter à paciscentibus cautum esset, egit Senatus cum Salvio Regni Sueciae Cancellario, ut praesidium educeret, fidam Urbem suam sponte futuram. * Sic restituta sibi Erfordia, & Catholicae Religionis Clerus, qui hactenus exulaverat, suas possessiones recepit.

MDCXXXV

XXXV
III.

*Proditorio-
pe denuò in-
troducitur.*

Viderunt mox Sueci, quid reliquissent, Urbem ex qua domare viciniam poterunt; nihil igitur intermissum, quo praesidium denuò introducerent. Inventi ex Senatoribus, † qui Urbem Bannerio, Ductori exercitus Suecici proderent. Veniret Bannerius, Exercitum Urbi admove- ret, se intus ad deditioem Cives dispo- situros. Adest ille, atque tormentis ali- quot majoribus Urbem provocat, statim omnia in armis; qui colluserant, pericu- lum aggravant: incumbere jam inceni- bus potentissimum hostem, sed non ho- stem esse, qui Religionis tutandae, qui li- bertatis Germanicae gratiam venerit, ami- cum fore, si amicè habeatur, si verò im- pari renitentiam irriteretur, jura victoris ex- erciturum. Cum his terribilium à multitudinem vota colliguntur. Recipitur Bannerius, & cum eo praesidium. At † Clerus, jura Sedis, & ministri pactis com- prehensi. Scilicet Gustavus Rex cum pri- mò Urbem intrasset, deditas sibi Mogun- tinas jurisdictiones Praetori & Assessoribus

*Clerus, Offi-
ciales, & ju-
ra Mogun-
tina legibus
deditioem
comprehens-*

de-

de-

demandavit. Isti muneri Rennemannum
 Jurisconsultum præfecit: ille cum & per-
 petua isthæc fore Imperia speraret, & à
 præsidio haberet potentiam, exactissimè
 jura Sedis exercuit, advertit Civitas se
 Dominum, non Conditionem mutasse,
 nisi in deteriore; nam obloqui, quod
 ergà Moguntinos amor Patriæ dicebatur,
 hic crimen erat: ideòne severa isthæc Im-
 peria denuò stabilirentur, cum Bannerio,
 salva jura Moguntina fore, debili fide pa-
 ctum est. Didicit † vicinia, quam peri-
 culosum sit, munimenta provinciæ ex
 imperitæ plebis arbitrio pendere. Statim
 amicis, hostibusque tributa indicta, om-
 nis Thuringia, Eichsfeldia, Franconia,
 Voigtlandia, Saxonia, Misnia usque ad
 Bohemicos saltus ad stipendia coacta, sic-
 que non sine onere solum ærarii Suecici
 fuit hoc præsidium, sed annuè turmis no-
 viter conductis exercitum auxit. Tot
 Provinciarum census ut certius teneret,
 Urbem firmiter munivit: † Vallum antea
 ad radices Cyriaci montis decurrit, ubi
 porta solidissimâ turri defendebatur, præ-
 alta illa, ut & Cyriaciburgo dominaretur,
 erat hoc necessarium populari regimini,
 ut Urbs arci, non hæc Urbi frenum pone-
 ret. † At Suecis alius finis, utque ex ar-
 ce continere Civitatem possent, turrem
 solo æquant, vallum contrahunt, ac po-
 sitis utrimque humilioribus munimentis
 novam portam, quæ hodiè superest, eri-

R 3

gunt.

*Damna vi-
 cinia ex re-
 cepto præsi-
 dio.*

*Munitur for-
 tum Erfor-
 dia.*

*Turris Brū-
 letensis de-
 jicitur.*

*Numismata
antiquissima
sub dirutis
mœniis inve-
niuntur.*

* MDCXL.

*Conjunctio
trium exer-
cituum.*

*Temerariū
ujusdā sa-
culi.*

gunt. Mœnia in Petrino monte imbecilliora videbantur; igitur vallum ibi, fossas, & alia munimenta ducunt, cum mœniorum pars dirueretur, † antiquissimi nummi argentei in iis inventi sunt. Archiepiscoporum imagines exhibent, quante quatuor, quinque, & sex sæcula vixerunt: erecto ante sæcula muro, nummi veteri more suppositi sunt. (a) Ardebat interim bello Germania, & Bannerius ipsam Bohemiam penetraverat, sed Cæsareano Exercitu pressus Erfordiam repetit. Cæsareani ad Salam castra metantur. * Ille viribus impar intra mœnia se continet, usque dum Galli, Hassi, & Luneburgici laboranti subvenirent. Hi † tres exercitus in extensissima planitie ad Urbem, armajungunt. Pulcherrimum amicis spectaculum, ex vallo citrà periculum tot exercitus videre. Unius sed temerarii hominis ausus terrorem omni præsidio incussit: literarum † studiosus ex Voigtlandiâ natus, Jenâ, ubi literis operam dederat, summo manè pedes Erfurtum petit, novo coëmpto gladio do mum Præfecti Suecici adit, ex famulis Domini præsentiam rogat, habere se, quæ per alium non expediri, sed illi ipsi proponi debeant, cum famuli, ut erat, Dominum vix ante abivisse dicerent, ipseque denuò secederet, obvium habet cohortis Vicepræfectum, qui

(a) Imagines aliquos & alium nummorum vid. sup. ad annum MXX. & M CCLI.

qui Cyriaciburgo præerat, hunc gubernatorem putat, & stricto gladio transfodit; concitato statim cursu cohortis equestris centurionem non procul stantem simili facinore occidit; fit concursus, milites se proditos suspicati ad arma circumspiciunt. Sed non impiger scelestus tertium homicidium perpetrat, usque dum multitudine circumveniretur, ille audacter contra multos se defendit: protraxit certamen, quod vivum capere vellent, ut atrociori mortiservaretur, & conspirationis socii exprimerentur: tandem captus ad Cyriaciburgum deductus est, ibi variis tormentorum generibus motiva facinoris, & auctores, sed frustra petebantur, quod ille mandato Dei constanter adscriberet, qui turpis licentiæ milites de ira sua mone-rijusserit. Homicida in locis delictorum forcipibus candentibus laceratus, postea in quatuor partes sectus, quos cruciatus constanter, ut ne in cantu quidem turbaretur, pertulit.

* Antiquissima Comitum de Gleichen familia in Henrico deficit, ut solet, non sine lite. Moguntinus Comitatum Archiepiscopatus sui feudum, extinctâ familiâ apertum vindicat, eumque Comiti Hatzfeldio Melchiori, Cæsarei Exercitus Duci, & Hermannio fratri confert. Saxonum, ac Schwarzenburgici Comites castrum ipsum cum appertinentibus Moguntinum esse feudum non inficiabantur,

MDCLXIV.
XXXIX
Familia Comitum de Gleichen deficit.

at dominia reliqua vel beneficia Saxonica vel allodia esse, illa dominis, hæc Schwarzenburgicis ex parte deberi, Blanckenhain Moguntinum quidem feudum sed foemininum filiaë ultimi Comitis, & hæredi adimi non posse. Urbs hæc, ejusque Cives frequentissima feuda à Comitibus illis hæreditaria jam antiquitus possedere, timuit illa, cum Saxones, & Schwarzenburgici allodia Comitum in feuda masculina vertissent, ne suis hoc beneficiis præjudicio esset. Senatus missis ad illos Nunciis declarationem impetrat, pacta ista non feudorum Erfurtensium utile, sed directum duntaxat Dominium affectura: ubi reliquæ lites sopitæ, alibi dicam.

XXXX.

Non abs re erit, priusquam ipsa Civitatis fata narrem, ruentis Reip. non tam morbos, illos enim ex erroribus prudens lector advertet, quam faciem, gubernationis modum, vires, studia recensere. Facta narrabo, non jura decidam. † Amplissima Urbs armis & pecuniâ Dominium suum latè per Thuringiam auxerat, † oppida, arces, Comitatus absoluta Civitatis Imperia suspexere, nullæ ruricolis libertates, nullæ Imperiorum leges. Moguntinus & Saxones, interdum his potestatibus oblocuti, sed ipsum Imperii Exercitium penes Senatum mansit. Huic † in Urbe non eadem auctoritas, sed multum per Electoris ministros humiliata. † Vicedominus, Prætor, Asses-

Senatus politicus Civitatis.

Potestas Senatatus in pagos.

In urbe vestrictior. Imperium Moguntinum.

Asses-

Affessores, Advocatus, Scabini jurisdictiones, magnum Reip. momentum ! ut plurimum exercebant, opificibus leges, tribulibus jura dabant, ipsa Imperii meritis, gladius, furcæ, lictores sub arbitrio Moguntino erant, cum nec sanguinis ferret sententiam Curia, nec poenam exqueretur, sed comperto Capitali negotio reus Prætori sistebatur. Per † sententiam in Civilibus gravatis refugium Elector: ad quem per appellationem lites devolvebantur, sicut tamen, ut prius deferre gravamina Senatui liceret, cui intra bimestre acta revidere, & emendare causam jus, fasque erat. Hoc jam olim ab Electoribus ob superioris judicii longinquitatem ordinatum, quo breviori compendio justitiam Cives obtinerent. Prætereà divites census, etiam vectigalia Electorali quæstori, ejusque publicanis, pendebantur. † Ecclesiastica potestas olim per Thuringiam, & Hassiam exercita, postea etiam in Erfurtensi territorio suspensa, nisi quod eos, qui Catholicæ Religioni devoti, regeret, titulo veteris dignitatis, Sigillifero, ac tribunali Ecclesiastico antiquâ pompâ manente. Senatus ex statutis ab intestato hæreditates † dividebat, & ordinabat commercia, dabat tutores, curabat ærarium, ac quod licentiam auxit, vis armorum, valla, vigiliæ, præsidia potestatis ! ad ejus Imperium erant. † Sacrorum curam Delegatis commiserat, ex ip-

*Appellatur
Moguntiam*

*Moguntini
potestas Ec-
clesiastica.*

*Potestas Se-
natûs in ur-
be.*

*Senatus po-
testas Ecclē-
siastica.*

sis Senatoribus, & Prædicantibus selectis. Alia utrimque exercita, plura invicem magna contentione prætenſa, & negata. Iſta Reip. poteſtas in omnem plebem effuſa erat, † viliffimis etiam, & qui ligoni- bus terram vertunt, in gravioribus nego- tiis votum prætendentibus, cumque in populari ſtatu plus ille poſſit, qui plus audeat, uſque ligonariis, ac quorum decocta penus, & multitudo ſua, & ex rebus turbidis lucri ſpes auſum adderet, magna horum fuit auctoritas, ut prudentiores alii, qui & advertere damna Civitatis, & comoda ſtabilire potuiſſent, ſervili aſſentatione ſæpius iſti multitudini vota quam Reip. darent. In Electione † Senatûs inſignis mixtura, ſic tamen, ut plebis poteſtas ubivis emineret. In feſto D. Thomæ congregati per Regiones ac tribus cives, Tribunos ſibi elegere, claſſes ſingulæ duos nominarunt, ſic ut computati quinquaginta duo eſſent. Hi in Divæ Barbaræ feſto Quatuor viros dixere, tres ex communitate, quartus ex Opificibus lectus. Circà Diem trium Regum novi Senatus Electio inſtituta, ubi de jure votandi hæcenus, & poſteà vehemens contentio, quibus in quantum agitata Reſp. mox dicemus. Ex primis legibus Quatuor viri tribuleſve, ac Regionum magiſtri Senatûm eligebant, poſteà Conſules huic poteſtati ſe immiſcuerant, ipſique Quatuor viri, propenſiores in regiminis ſocios,

STATUM De-
MOCRATICUM.

Electio Se-
natû.

tribules excluderant. Actui Electionis Moguntinus Vicedominus, ac Prator in Curia intererat, quos Senatus spectatores tantum esse contendit, cum ipsi auctoritatem se tribuere dicerent, certè in iustitiam Electionis inquireret. Electione peractâ novus ille Senatus, Domino suo Electo ei Jurejurando se adstrinxit, veteri formulâ, quâ Vicedominus, & Advocatus ipsi Domino jungebantur, sed nec hoc sine contentione, quippe cum Vicedomini, ac Advocati Comitibus mentio fieret, Senatus, eorum Jura sibi jam competere asseruit, ast Moguntinus Prator suo Principi Electori vindicavit. Post Moguntinorum secessum officia inter Electos distributa: alii Jurisdictionibus pagorum, alii rei ædili, aut œconomicæ præpositi. Quatuorvirorum † tribunitia amplissima fuit potestas, reditus Civitatis, ærarium, Archivum, & Sigillum majus sub primi Quatuorviri custodiâ, perpetua intercedendi apud Senatum potestas, imò, & inhibendi, usque dum ad arbitrium populi detulisset. Ille Tribunos convocavit in Comitium, de actis Senatus consultavit, litteras Reip. inscriptas aperuit. Secundus † Quatuorvir Præfecturas, securitatem arcium curabat, Sigillum minus habebat. Reliqui ædificia Urbis reparabant, contentiones, & rixas verbales discutebant. Apparet ex his, quammodicum potestatis Consulibus, & Senatui reliquum fue-

Primi Quatuorviri potestas.

Secundi potestas.

fue-

*Corruptela
Reip.*

Situs urbis.

Vini ferax.

fuerit. † Sed major boni privati, quam publici amor, æmulatio, ambitus, necessaria communium delictorum conniventia omnia turbaverant; nullæ ærarii facultates, cui & fidem ingens æs alienum detraxerat. Hinc modica armorum, minor vallorum cura, & quæ non nisi magnis sumptibus pertentantur. Hic fuit Reip. status, quem turbæ sequentes exceperunt. † Situs Urbis & Genius dubito an huius loci: sed & hunc narratæ res produunt. Hodiè ab isto longè mutatum, qui majores tantam in amplitudinem evexit. Ille hinc inde ad Geram in latissima planitie decurrit, collibus vite luxuriantibus undique suspensâ. Nec infelix vinearum cultura: Vinum sat generosum, si austeros annos, & eos excipias, quibus attracta, aut concepta in vaporibus venena, † cum tenui & rorante pluvîâ demittuntur in vitem, ac pampinis unâ cum uvis marcorem induunt; ipsâ generositate salubritas commendatior, quod nec hepar incendat, nec conficiat pulmones, imò neque renibus invehat calculos, neque articulis tartarum, seu quod istis naturæ beneficio careat, seu crassius sit, quam ut tenues meatus penetret. Illud miraberis Transalpine, quod deficientis catoris munus, frigus suppleat: scilicet solis radii ad perfectam maturitatem uvas rarò perducunt, sed emorientis æstatis calori, autumnalis pruina succedit, illa demum

Septentrio.

- 1 Beate M. Virg.
- 2 S. Severi.
- 3. Predicat.
- 4. Barfuß.
- 5. S. Barth.
- 6. S. Wipf.
- 7. S. Vitus.
- 8. Novi operis.
- 9. Sacri fontis.
- 10. S. Martin. intra.
- 11. S. Paul.
- 12. S. M. Magd.
- 13. Omnium Sanct.
- 14. S. Michael.
- 15. S. Bonifac.
- 16. S. Georg.
- 17. S. Andreas.
- 18. S. Nicol.
- 19. S. Augustin.
- 20. S. Iohann.
- 21. S. Gothard.
- 22. S. Jacob.

- 23 S. Mathew.
- 24. Mercator.
- 25. Alb. Domini.
- 26. S. Laurenz.
- 27. S. Bened.
- 28. S. E. ydi.
- 29. Martin Extra.
- 30. Carthar.
- 31. S. Thomas.
- 32. S. Gangolf.
- 33. q. Marien Knecht.
- 34. Hospitale.
- 35. Zigelhütten.
- 36. Granarium.
- 37. Collegium Sax.
- 38. Collegium Maj.
- 39. Porta Coeli.
- 40. Libr.
- 41. Curia.
- 42. Aula Magunt.
- 43. Colleg. Turis.

ERFORDIA.

dem
ptis
exco
à No
vidi
frigo
priu
bilit
gene
revis
subst
men
fibus
est p
in p
ferti
plan
nific
gen
aute
infr
nuit
bus
gize
qui
nat
diff
(b)
tin
run

(a)
(b)

demum filiquas extenuat, & consumptis immaturis humoribus ad dulcedinem excoquit, hinc sera vindemia, & modo à Novembri hoc beneficium expectatur; vidi in Decembrem dilatam, ac induratos frigore botros, ad ignem debuisse cogi, priusquam prælo supponerentur: nec debilius inde vinum, sed in multos annos generosius asservatur. Alius (a) & Cerevisiam laudat, quod multum habeat substantiæ succique, proinde liberali alimento vires augeat; sed nec ipsi Erfurten-sibus hæctenus persuasit, neque possibile est picem potabilem conducere. † Ager in planitie extensus, cultores immodicâ fertilitate remunerat: quidquid severis, plantaveris, ibi suam glebam invenit: Anniso, glasto, Enico tinctorio, latè diffusæ gentes, & Maritimæ Regiones; culinæ autem censibus aliquot milliarium vicinia instruitur. Glasti Commmercium India minuit, ex quâ succum, an herbam coloribus aptam important, magno & Thuringiæ, & tinctos pannosementium damno, quippè eadem lanificia quæ coloribus ornat, corrodit, ut priusquam attriveris, dissolvantur. Cautum Imperii legibus, (b) ne isthoc indicum laser, aut panni eo tincti importentur, ex utilitate Reip. futurum, si posthabitis externis ea consumamus,

*Agrî ferti-
litas.*

(a) Joan. Curio Medicus, in notis ad Scholam Salernitanam
cap. 46.

(b) Ordin. polit. Francos. Anno 1577. tit. 21. §. 3.

mus, quæ natura intrâ Germaniæ limites
 posuit, sed, ut in distracto per varias ci-
 litates Imperio solet, minus observamus,
 quia lege cautum est. Sin excutiet al-
 quando India Europæ jugum, & magna-
 rum injuriarum memor omni Commercio
 arcebit, tunc pinguis Thuringiæ gleba de
 veteri beneficio sollicitabitur, & vigori
 pristino restituta majorum divitias redu-
 cet. Illa glebæ fertilitas socordes rurico-
 las efficit, in spem certorum fructuum de-
 sudes, profusiores etiam in ista quæ pala-
 tum implent. Musica ibi agros incolit, ne-
 que promptius Rustici stivam, quam
 omnis generis Mulicem ex ar-
 te tractant.

stivam

